

AOFDersleri.com

Yeni Dünya Düzeni ve İktisat Politikaları

DÜNYA EKONOMİSİNDE İTİCİ GÜÇLER

Toplum hayatında, iktisadi gerçeğin karmaşık niteliği içinde tüm belirleyici ögeler birbirlerine bağlıdır. Bu ögelerden hiç birinin mutlak anlamda hareket esnekliği yoktur. Bütün bu ögeler az ya da çok karşılıklı bağımlılık içinde bulunmasına karşılık, bazılarının önemi büyük ve etkisi büyüktür. Dünya ekonomisinde bu ögelere '**itici güçler**' adı verilir ve sekiz (8) grupta toplanır. Bu itici güçler sırasıyla aşağıdaki şekilde sıralanır.

BİRİNCİ DERECE(3 Temel ve Bağımsız Ögeler)

- ✚ Teknik
- ✚ Nüfus
- ✚ Fikir hareketleri

İKİNCİ DERECE

- ✚ Kredi hacminin gelişimi
- ✚ Sosyal grupların varlığı
- ✚ Sanayi ve tarım sektörleri arasındaki ilişkiler
- ✚ Gelir dağılımı
- ✚ Siyasal değişimler

Birinci Derecede İtici Güçler

Teknik Gelişme

18. Yy dan bu yana keşiflerin bir sonucu olan teknik gelişme, sanayi yoluyla büyük ve derin değişiklikler yaparak, toplum hayatına yeni bir görüntü kazandırmıştır.

- ✚ Sosyal gelişme, çoğu zaman tek bir kaynağa, teknik gelişmeye dayanır.
- ✚ Birbirini doğuran sonuçlarla teknik gelişme, ekonomik gelişmeyi, bu da sosyal gelişmeyi yaratır.
- ✚ Kuşkusuz, teknik gelişme yoksa ekonomik gelişme olmayacağı gibi, bilimsel gelişme yoksa teknik gelişme de ortaya çıkamaz
- ✚ Teknik gelişme, toplum hayatında öne çıkan işlevine karşın bağımsız bir itici güç değildir, **buluş** ve **yenilikçiliğin** yoğunluğuna bağlıdır.
- ✚ Bütün bunlarsa kendine buyruk koşullardan çok, **iktisadi** ve **sosyo-politik** ortam koşullarına bağlıdır.

Sanayilesme olgusu yakın tarihte dört (4) aşama geçirmiştir. Bu aşamalar:

- ✚ 18. Yy in sonuyla 19. Yy in ilk yarısı, **buhar makinesi 1. sanayi devrimiyle** buluşmuştur.
- ✚ 19. yy.'ın ikinci yarısında, **2. sanayi devrimi** yaşanmıştır.
- ✚ Elektrik ve benzin motorları, havacılığı kapsayacak biçimde yarattığı ürünler, 20. yy.'da sanayi devriminin **3. evresini** oluşturur.
- ✚ Atomun parçalanmasıyla sağlanan atom enerjisi, tepkili uçaklar, atom denizaltıları, elektronik buluşlar, **4. sanayi evresini** ortaya çıkarır.

Bu dönemlerden iki sonuç çıkarmamız mümkündür:

- ① Birincisi, sanayi devrimi sıklaşarak, teknik gelişmenin hızlanmasını sağlamıştır.
- ② İkinci olarak ise keşif ve yenilikçiliğin iktisadi yaşama uygulanması süresi kısalmıştır. Tekniğin oynadığı rol, sanayi devrimlerinin hareket noktasını oluşturmasına karşın, bu gelişmeler zaman zaman duraklamalar yaşamıştır.

Teknik gelişmelerden;

- **Gıda ürünlerini** kapsayan **1. sektör** 'orta' düzeyde
- **Sıradan mal ve ürünleri** kapsayan **2. sektör** 'çok'
- **Tüketici zevklerini gideren 3. sektör** ise 'az' oranda etkilendir.

1.sektör malları, beslenme ile ilgili olduğundan insanoğlu için vazgeçilmez özelliği vardır.

2. sektör mallarında, gereksinim düzeyi ikincil olmakla birlikte, bunların tüketimi durumunda doygunluk hâline varılır.

3. sektör mal ve ürünleri ise hayat için zorunlu olmamakla birlikte, tüketici zevklerini karşılar. Hayat düzeyi yükselen toplumlarda, üçüncü sektör malları artan şekilde talep edilir.

-Teknoloji geliştikçe, iktisadi yaşamı kapsayan bu üç sektördeki nüfus yüzdeleri değişir.

-Ulusal ekonomilerin temel nitelikleri ortaya çıkarken, uzun devreli eğilimler sonucu, geleceğin egemen ekonomi biçimi belirlenir.

Az gelişmiş bir ekonomide temel ekonomik etkinlik **tarım** olup, nüfusun büyük bir kısmını istihdam eder. Teknolojik gelişmelerle birlikte, tarımsal nüfus azalır.

✳ Devamında, 3. sektör malları toplumda egemen özellik kazanır.

✳ İkinci sektörde, önce yükselen ve sonra da azalan bir eğilim içinde olur.

Gelecekte dünya ekonomisinde denge hâli; birinci ve ikinci sektör mallarının yarattığı doygunlukla, üçüncü sektör mallarına olan artış arasındaki bir noktada oluşacaktır.

Teknolojik gelişmeyle birlikte tarımsal nüfus azalır.

Aktif nüfusun bu üç sektöre bölünüşünden dört ekonomi tipi ortaya çıkar:

► **Gelişmemiş ekonomiler**: Tarımsal ağırlıklıdır, istihdamın % 50-70 arası tarım sektöründedir.

► **Gelişme yolundaki ekonomiler**: İkinci sektör yüzdesindeki istihdam, üçüncü sektör istihdamını geçmektedir.

► **Dengesiz kalkınmış ekonomiler**: Sanayileşmiş olmakla birlikte, daha çok tedarikçi konumunda olduklarından krizlerden çok etkilenirler. Bu arada sınai gelişmenin sosyal dengeyi sağlamadığı birçok alan vardır. İkinci sektörün istihdamı üçüncü sektörü burada da geçer. Ancak birinci sektör mallarının üretimi ülkenin kimi bölgelerinde önemli olur. **G. Kore** ve **İrlanda**, bu ekonomi türünün örneklerdir.

► **Kalkınmış ekonomiler**: AB'nin kuzey ülkeleri ve Kanada bu kapsamda yer alır. Burada üçüncü sektör en geniş istihdam yüzdesini oluşturur. Birinci sektör üretimi ve istihdamı çok küçülmüştür

Nüfus

Dünya nüfusunda nüfus artış eğilimi sürmekte olup,

✳ **1850'de 1.1 milyar**

✳ **1950'de 2.4 milyara**

✳ **2011'de 7 milyar** insana yükselmiştir.

-21. yy bir **demografik geçiş yüzyılı** olacağı anlaşılmaktadır.

-Oysa 20.yy bir '**nüfus patlaması**' yüzyılıydı.

-21. yy da dünyada yüksek olan doğum ve ölüm oranları azalacak ve 10-11 milyarlık bir nüfusla oturmuş bir özellik kazanacaktır.

-2010'dan sonra, kent nüfusu **ilk kez** kır nüfusunu aşmıştır.

2000 yılında dünya nüfusu oranları	2050 yılında dünya nüfusu oranları
Asya için % 60	%60'ı Asya'da
Afrika için %13	%22'si Afrika'da
Latin Amerika için %10	%10'u Latin Amerika'da
Avrupa için %12	%5'i Avrupa'da
K. Amerika'da da %5	%3'ü de Kuzey Amerika'da

1950'de dünya insanının üçte biri olan **% 29'u** Avrupa ve Yeni Dünya Ülkelerinde (**ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda**) yaşamaktaydı.

Ortalama (**medyan**) dünya nüfusu yaşı;

✳ **2010'da 32** iken

✳ **2050'de 40** yaşa ulaşacaktır.

Yeni Dünya ülkelerinde ortalama yaş 35 iken

Orta Doğu ülkelerinde 23-28

Afrika için 26-28'dir.

NOT: Bu konumlarıyla K. Amerika ve Avrupa'nın, 21. Yy da nüfus yenilemesi yapamayacağı ve göç almasının kaçınılmaz hâle geleceği anlaşıyor

-Esasen Göç, **21. Yy** da '**olağan**' özellik kazanarak, **küreselleşmenin motoru** hâline gelmiştir.

► Göçmenlerde kadın ve erkek nüfusu, hemen hemen eşittir.

► Artık spesifik hedefli bir göç ülkesi olmayıp, bu başlık yerini '**tüm dünyaya göç**' konumuna bırakmıştır.

☉ **Asya, Afrika ve G. Amerika** ülkeleri **verici**

☉ **K. Amerika, Avrupa ve Orta Doğu ülkeleri** de göçmen **alıcısı** konumundadır.

- ➔ Göç günümüzde birçok kalkınmış ülke için yenilikçiliğin ve ekonomik dinamizmin kaynağı olarak benimsenirken, kimi ülkede de göç alımı 'kimlik kaybı' ve 'aşırı göç baskısı' başlıklarıyla ele alınmaktadır.

Fikir Hareketleri

Ekonominin bir itici gücü olarak fikir hareketleri, tarihi gelişim içinde büyük değişimler gösterdi. Orta Çağ, dünya nimetlerinden uzaklaşma biçiminde ortaya çıktı. Bunu, doğal bilimlere büyük ilgi, fikri çalışmalarla beslenen **Rönesans dönemi** izledi.

- ➔ **Max Weber'in** sanayileşmenin psikolojik esasları hakkındaki yaklaşımına göre, modern kapitalizmin doğuşunu protestan etiğinde aramak gerekir.
- ➔ **Max Weber'e göre kapitalizmin doğuşu protestan etiğinde aranmalıdır. Bu anlayış da günlük çalışma öncelik kazanmakta ve servet birikimi bir yatırım kaynağı olarak kabul görmektedir.**
- ➔ Doğu toplumlarının '**kaderci**' anlayışından farklı olarak bu anlayış da, günlük çalışma öncelik kazanmakta ve servet birikimi bir yatırım kaynağı olarak kabul görmektedir.
- ➔ **Almanya, Fransa ve ABD'de** sanayinin gelişmesi, kapitalizmin yeşeren ortamı ve Weber'in bu yorumu ışığında gerçekleşmiştir.
- ➔ 20. Yy da yaklaşık 80 yıllık bir dönemde, **Marksist** ideoloji bir **Stalinist** uygulama biçiminde Sovyetler Birliği'nde uygulanmıştır. Bu uzantıda, bir başka türden Marksist uygulama, uzak Doğu'da **Çin Halk Cumhuriyeti**'nin varlık nedeni olmuştur.
- ➔ Kapitalizm ise 1929 Krizi'nden sonra daha korumacı türlerini ortaya çıkarmış, özel sektörün yanında kamu ekonomisinin varlığı bir zorunluluk olarak kabul görmüştür.
- ➔ 1989'da **Demirperde gerisindeki ülkeler** olarak anılan sosyalist ülke blokunun eriyerek ortadan kalkması sonrasında hemen tamamında kapitalizmin işin temelini oluşturduğu bir piyasa anlayışını beraberinde getirmiştir.

İkinci Derecede İtici Güçler

İktisadi gerçeğin tahlilinde siyasal değişimleri göze almak gerekir. Sosyal yapı içinde oluşan değişmeyi de **a) Kamu ve özel sektör arasındaki değişim düzeyi**

b) Savaş ve kriz dönemleri şeklinde ikiye ayırmak gerekir.

Etki süreleri farklı olmakla birlikte, bu iki olgu arasında da bir bağlantı vardır.

- ➔ Savaş ve krizler, kapitalizmin ve girişimciliğin karşıtı olarak kamu kesimini daha fazla öne çıkarır. Buna karşılık, ekonomik istikrar dönemlerinde piyasaya dönük müdahaleler azalır.
- ➔ Nitekim devlet müdahalesi, 1. Dünya Savaşı'nın sonuna dek kısa uygulamalar dışında söz konusu değilken, bu savaş sonrası devlet, tüm üretim ve paylaşım mekanizmalarına yön vermiştir. Daha sonra da tüm ülkelerde yaşanan krizin konumuna göre farklı bir devletçilik uygulanmıştır.
- ➔ 1930 sonrasında çalışan temsilcisi olan sendikalar, iktisadi değişim üzerinde derin etki yaratan yaklaşımların içinde olmuşlardır.
- ➔ ABD'de 1930 Krizi sonrası uygulanan '**Yeni Düzen**' ve Almanya'da 1934 sonrası **Nazizm (faşist)** döneminde ücret ve iş koşullarını saptama hak ve yetkisini devlet nerdeyse tek başına üstlenmiştir.

Gelir paylaşımındaki değişimler tümüyle diğer itici öğelere bağlıdır.

- ☉ En düşük gelir sahiplerinin payları, sosyal politikaya bağlı olarak belirlenmektedir.
- ☉ Gelir paylaşımında oluşan sistematik değişme, sanayileşmenin çeşitli aşamalarında etkili bir öğedir.
- ☉ Gelirin paylaşım biçimi değiştiğinde, tasarruf ve yatırımın da miktar ve yönü değişir
- NOT:** Gelirin paylaşım biçimi değiştiğinde, tasarruf ve yatırımın da miktar ve yönü değişir.

DÜNYA EKONOMİSİNDE ESKİ VE YENİ KURALLAR

Dünya ekonomisinde 1990lı yıllarda başlayan küreselleşme eylemi, genel kanının aksine aslında yeni bir olgu değildir. Büyük bir dünya ticareti ve yüksek olan yabancı sermaye düzeyi, 20. yy. başında da yaşanmıştır. Oysa yeni küreselleşme biçimi, sadece mal ve sermayenin dolanımındaki engellerin kaldırılması değildir.

Eski Dünya Ekonomisi' daha çok **ulus-devlet** tarafından organize edilirken

Yeni Dünya Ekonomisi' **global** bir iş birliği ağı içinde gerçekleşmektedir.

📌 Bu ağın ekseninde piyasa ve çok-uluslu şirketler bulunmaktadır.

📌 Yeni dünya ekonomisinde, ulus-devletlerin ekonomi politikalarını değerlendirme kıstası, ticari ve mali piyasalarda yaratılan serbesti (**ekonomik liberalleşme**) düzeyidir.

📌 Bu yeni küreselleşmede, teknik ve iletişim alanlarındaki büyük gelişme kadar, piyasanın belirleyici bir

dinamik olarak öne çıkması ve devletin küçültülmesi söz konusudur.

Küreselleşme, ulusal ekonomileri birbirlerine yakınlaştırmakta ve politik-sosyal yönden ülkeler benzeşme eğilimi içine girse de büyüme dünyanın çeşitli bölgelerine ve kuşkusuz ülkelere göre farklılıklar göstermektedir.

Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ) grubunda, **dört (4)** ayrı gelişme ivmesi yaşanmaktadır.

Afrika kıtasında son 20 yıldır ortalama **% 4-5'lik** bir büyüme oranı yaşanmakla birlikte, kişi başına gelir artmıyor.

📌 Dünya ekonomisindeki genel refah artışına karşılık, Afrika kıtasındaki yoksullaşma eğilimi süreklilik kazanmıştır.

📌 Bu bize küreselleşme büyümeyi hızlandırırsa bile, gelirin dağılımı gözetilmezse bir gelişmenin olabileceğini, ancak 'kalkınma' anlamında yol alınamayacağını gösteriyor.

📌 Gelirin dağılımı sorunu ise teknik değil ama politik bir sorun olarak karşımıza çıkıyor.

Asya kıtasının dinamik ekonomileri, 1990 sonrası ortalama **%8'i** bulan bir büyüme yaşamışlardır.

📌 Bu büyüme eyleminde Japonya, 1990'a dek merkez güç işlevini yüklenmiştir.

📌 G. Kore, Tayvan ve Singapur ise bu merkez gücün yanında uluslararası fason üretimin **birinci halkasını** oluşturmuş ve bununla yüksek bir büyüme gerçekleştirmişlerdir.

📌 2000'den sonra Endonezya, Tayland, Malezya ve Vietnam'dan oluşan fason üreticisi bir **'ikinci halka'** ülkeler grubu daha ortaya çıkmıştır.

📌 Çin, 1979'da Çin Komünist Partisi kararıyla sosyalist parti kumandalı, bir piyasa ekonomisi uygulama kararı alınmıştır.

📌 Bu tarihten sonra, Çin her yıl ortalama **%9'luk** bir büyüme yaşamıştır.

📌 Bu, dinamik ülke yönlendiriciliğinde kamunun büyük bir sorumluluk üstlenebileceğinin kanıtıdır. Bu örneği dünya için genelleştirmek mümkün değildir; ama kendi başına çok öğreticidir.

Latin Amerika, 1970'li yıllarda yaşadığı borç ödeme ve büyüme krizinden çıkarak, 1990'lı yıllarda artan düzeyli bir büyüme hâli yaşamaya başlamıştır.

📌 Bu olumlu dönüşüm 21. Yy da da sürmüştür.

📌 Bu performansta, **ithal ikamesi** stratejisinin ürünü olarak ortaya çıkan üretim yapısının rekabetçi bir stratejiyle dış pazara yönelmesinin büyük etkisi olmuştur.

📌 **Latin Amerika'nın gelecek belirleyicileri**; **Brezilya, Arjantin ve Şili**'deki sosyo-ekonomik gelişmeler olacaktır. Dikkat çekici olan nokta, tüm bu ülkelerin demokratik yapıyı ekonomik şekillenmenin temeline yerleştiren ülkeler olmasıdır.

Transformasyon Ekonomileri olarak anılan Doğu Avrupa'nın eski sosyalist ülkelerinin işin başında piyasa eksenli kalkınma kararını vermiş olmaları yeterli bir sonuç vermemiştir.

Bir Zorunluluk: Tasarruf-Yatırım Denkliği

Ülkelerin gelecekteki ekonomik gelişimi, **tasarruf ve yatırım oranlarının yüksek olmasına** bağlıdır. Teknolojideki radikal değişim gereklerini yerine getirmek, yüksek teknoloji olarak anılan bir (hatta bir kaç) sektöre yatırım yapılması zorunluluğu bu yeni çerçevenin odaklarıdır.

Gelişmiş sanayi ülkelerinde,

★ 1980'lerde **%18-20** düzeyinde olan tasarruf oranı,

★ 1990-2010 döneminde **%10'lar** düzeyine gerilemiştir.

★ Buna paralel olarak, yatırım düzeyleri de bir gerileme göstermiştir.

ABD büyüme ve istihdam oranlarından olumsuz etkilenen ülkelerin başında gelmiştir.

- ➡ Bunda, ABD'nin 1990'dan sonra yaşanan tüm krizlerde, krizin çıkış ülkesi olması çok belirleyici olmuştur.
- ➡ Yani sıra, sistemin hanehalkı tüketiminin üstüne inşa edilmiş olması, yatırım stoku için tasarruf biriki-mini engelleyici bir etkidir. Bu da tasarrufun en anlamlı belirleyicisinin **vergi gelirleri** olduğunu göstermektedir.
- ➡ Oysa ABD, Başkan Bush döneminde yatırımları özendirme anlamında kurumlar vergisini önemli oranda düşürmüştür.
- ➡ Düşen vergi oranları, ABD'de bir **tasarruf-yatırım denkliliğini** sağlanmasını engellemiştir.

OECD dışı ülkeler grubu,-ki bunların büyük bir kısmı gelişmekte olan ülke ekonomilerdir- kendi içinde büyük farklılaşmalar göstermektedir.

- ✚ **Afrika ve Latin Amerika'da** tasarruf-yatırım denkliliği, 2000'lere dek sağlanamazken,
- ✚ **Güney Asya** ülkelerinde iniş-çıkışlı olsa da, tasarrufla beslenen bir yatırım dinamiğinin varlığı gözlenmiştir.
- ✚ **AB grubunda** yatırım-tasarruf denkliliği daha farklı yönde etkilenmiştir. Bu ülkelerde kamu kesiminin yüksek olan payı, kamu gelirlerindeki azalma nedeniyle yatırımcı fonksiyonunu azaltarak sürdürmüştür. Hane halkı tasarrufları ise tasarruf- yatırım denkliliğini sağlamaktan uzak olmuştur.

Yatırım yapısında tasarrufun yerini alan yeni bir değişim; **yatırımcı fonlarıyla, fason üretiminin genişlemesidir.**

- Meksika'nın ABD'ye dönük ihracat ekonomisiyle '**Maquiladaro Sanayi**' adıyla tanınan bu fason üretimi, Meksika ihracatının nerdeyse % 40'ını oluşturmakta ve tasarruf açığı bu yolla kapanmaktadır.

OECD ise üretim çıktısıyla işsizlik oranı arasında ilişki kuran '**Okun Yasası**'nın günümüzde işlediğini kaydederek, istihdamın artırılması için '**stratejik önlemler**' alınması gerektiğini tavsiye etmektedir.

Gündemden Düşen Olay: Enflasyon

1990'lar sonrasında enflasyon, Afrika kıtası hariç, tüm dünyada yok olmuştur.

ABD ve AB ülkelerinde ;

- **1978-1987** döneminde ortalama **% 6.5** olan enflasyon oranı
- **1992 sonrası %3**
- **2000 sonrası** da **%2'nin** altına düşmüştür.

BM'ne üye 193 ülkenin sadece 20'sinde, enflasyon oranı **%50'nin** üstündedir.

Yüzde 100'ün üzerinde olan ülke sayısı sadece **12** ülkedir.

🇵🇷 Bu gruba giren ülkelerin tamamı **Asya ve Afrika** kıtalarında yer alan ülkelerdir.

Enflasyonun dünya genelinde gerilemesindeki etkenler:

- 🇵🇷 Ülkelerin hemen tamamı bütçe denkliliği politikasıyla hareket etmişlerdir.
- 🇵🇷 AB '**Maastricht Kıstasları**' ile bütçe açığına bir yasal tavan getirmiştir.
- 🇵🇷 Bütçe denkliliğini sağlayan ülkelerde, karşılıksız para basma olgusu artık yaşanmamaktadır (Bundan sapan Yunanistan, İtalya ve İspanya 2008 sonrası sorunu enflasyon olarak değil ama kamu geliri azlığı olarak yaşamışlardır)
- ➡ Küresel özellik kazanan finansman sektörü, istikrarsız ülkelere fon akışını önleyerek âdeta onları cezalandırmıştır.
- ➡ Böylelikle, 1970'li yıllarda yaygın olarak yaşanan açık bütçe finansmanı şeklindeki ulus-devlet politikalarının önüne geçilmiştir (Kuşkusuz olumsuz bir uygulamadan olumlu bir sonucun ortaya çıkması iyi bir şey değildir ama burada önemli olan olumlu olan sonucun yaratıldığının bilinmesidir)

- ▶ **Enflasyon Volkanı** olarak anılan **Latin Amerika ülkeleri** kendilerine empoze edilmeyen demokratik bir oydaşmayla gerçekleştirilen ekonomik istikrar programlarını popülizm yapmadan, kararlılıkla sürdürerek, enflasyon oranını önce % 10'lara, daha sonra yüzde 10 oranının altına düşürmüşlerdir. Oysa unutulmasın, bu ülkelerin hemen tamamı, 1980-1993 döneminde % **200-350** arasında değişen bir enflasyon oranı yaşıyorlardı.
- ▶ **Merkez bankacılığı**, dünya genelinde 2000'li yıllarda çok anlamlı ve altı çizilmesi gereken bir bağımsızlaşma eğilimi içine girmiştir. Yaşanan krizler sonucu, Merkez Bankası'nın devletten ayrı bağımsız bir duruşu önce fikren kabul görmüş, daha sonra da bir politika biçimi hâline gelmiştir. Bunun, politik erk için zor benimsenen bir karar olduğunu kaydetmek gerekir. Bu bağımsız politika biçiminin en önemli ayağını bundan sonra '**enflasyon hedeflemesi**' politikası oluşturmuştur. Böylelikle ulus-devletler, merkez bankalarının kamuoyuna yükümlendiği enflasyon oranı dışında, bir kamu harcaması yapamaz konuma gelmişlerdir. Bu politikalarda anlamlı sonuç alınması, merkez bankacılığının dünya genelinde bir kurum olarak itibarını arttırmıştır. Böylelikle merkez bankacılığı, '**senyoraj hakkı**' dediğimiz, para basma hakkının çok ötesine giden bir ülkesel ekonomik politika aracı hâline gelmiştir. 2000 sonrasında yasal temelini '**enflasyonu önlemek**' olarak açıklayan **Avrupa Merkez Bankası** da (AMB) bu etkende önemli bir paydaş olmuştur.

Avrupa Para Birimi: Euro

Hâlen dünyada 8 para bölgesi uygulaması bulunuyor. Bunlar:

- ▶ **Dolar**, dolara bağlı para birimleri, doları hâkim para olarak kullananlar
- ▶ **Euro bölgesi**, Euro'ya aday ülkeler, Euro bölgesi dışında olup bu para birimini kullananlar
- ▶ **Batı Afrika Döviz Bölgesi (WAMZ)** uygulamasına kenetlenen ülkeler
- ▶ **BRIÇ** üyesi Çin, Hindistan, Brezilya ve Rusya içinde 'kuvvetli' gördükleri para birimini tercih edenler olarak sıralanıyor.

Euro para birimi, 1999'da AB üyesi olan 15 ülkenin 11'inin karar vermesiyle oluştu.

- ☛ Hâlen AB üyesi olan 27 üye ülkenin **16'sı** Euro bölgesi içinde yer alıyor.
- ☛ Bu para biriminin tamamlayıcı kurumu, **Avrupa Merkez Bankası'dır (AMB)**.
- ☛ **Euro/dolar kuru**;
 - 1999'da **1.17** dolar kur belirlemesiyle başlamış,
 - 2001'de bu kur **0.85** dolar'a gerilemiştir.
 - 2005'te Euro **1.2** dolar
 - 2008'de de (15. 07. 2008) **1.60** dolar değerine ulaşmıştır.

Bu iki hâkim para birimi arasında oluşan kur, görünüşte ihracatın gerçekleştirilmesine bir araçtır.

Kurun düşüklüğü ihracatı özendirmekte, yüksekliği ise ihracatı adeta cezalandırarak geriletmektedir.

Euro, dolar para birimine göre gelecekte daha anlamlı olacaktır. Bu anlamlılığın sebepleri ise sırasıyla:

- Finansman krizleriyle ortaya çıkan **resesyon**, dünya genelinde, dolar para birimine bir güvensizlik oluşturmuştur.
 - Enerji fiyatlarının yüksekliği, doları cazip bir araç olmaktan çıkardı.
 - ABD'nin, başta Irak'taki 3000 milyar dolarlık savaş kayıpları, doları istikrarlı bir para birimi olmaktan çıkardı.
 - Bazı ülkeler dış ticarete dolar birimi yerine, Euro'yu para birimi olarak kullanmaya başladı. Euro'nun merkez bankalarının döviz sepetleri içindeki payı yükseldi ve ortalamada %26'ya ulaştı.
- NOT: Euro bölgesindeki çalkantı, Euro para biriminin bir zayıflığı olmayıp, AB üyesi kimi ülkelerin bir ekonomik sorunu olarak yaşanmaktadır.**

Kapitalist Dünya Ekonomisinin “Krizler” Olgusu

19. yy ın tamamında sadece beş (**5**) kriz (**1903, 1906, 1929, 1987, 1997**) yaşanırken, 21. yy ın daha ilk çeyreğinde iki (**2**) kriz ortaya çıkmıştır (**2001 ve 2008**).

19. ve 20. yy. krizleri, **ürün bazlı ve bölgesel etkili** olarak, etki süresi 2-4 yıl olurken,

21. yy. krizlerinin daha yaygın etkili, **daha derin ve finansman karakterli** olduğu anlaşıyor.

➤ Bu nedenle de, 21. yy. krizlerinin beraberinde kredi sınırlaması da getirmesiyle her kriz bir resesyon hâli yaratıyor ve bu da genelde bir depresyona (derin etkili ekonomik çöküş) dönüşüyor.

ABD'nin 2008 krizinden sonra **TARP** adıyla yürürlüğe koyduğu resmî kurtarma planı verileriyle, krizin maliyeti 23.7 trilyon \$'a (Türkiye ulusal hâsılasının 23.7 katına) ulaşmaktadır.

20.yy krizlerinin bir diğer etkisi, 1. dünya ülkelerinde üretimin koşulları ağırlaştığından, büyümenin motoru Asya'ya kaymıştır. Dünya büyüme ortalaması %4 iken, ağırlıklı Çin olmak üzere, 5 ASEAN ülkesinde büyüme oranı yıllık ortalamada %8-9 olarak gerçekleşiyor.

Kriz yaratıcısı olan ve genelde deniz aşırı statüde çalışan '**vergi cennetleri**' ise varlıklarını sürdürüyor.

➤ Hâlen 7'si Kuzey Amerika, 1'i Güney Amerika, 6'sı Afrika, 3'ü Avrupa, 1'i Ortadoğu ve 7'si Asya'da olan çoğu bir ada üzerinde kümelenmiş dünya genelinde 25 anlamlı ve büyük ölçekli vergi cenneti var.

➤ Vergi cennetlerinin ortadan kaldırmak ve kayıt dışı paraların arındırılmasını önlemek amacıyla OECD bünyesinde **FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering)** adıyla bir oluşum 48 '**Tavsiye Kararı**' aldı ve dünya ülkelerini de '**beyaz**' (olumlu), '**gri**' (yarı olumlu) ve '**siyah**' (olumsuz) renklerle konumladı.

Hâlen dünya genelinde 4000 milyar \$ bağımsız devlet fonu, 80 bin milyar \$ özel yatırım fonu var. Bunun yanında, toplamı 2500 milyar \$'dan oluşan, adını etrafı çevrili ve zararlara karşı önlemi alınmış fon anlamından kazanan '**hedge fon**'lar bulunuyor.

Kritik Girdiler: Ham madde ve Gıda

Hâlen bir ham madde ihracatçısı olan Orta ve Brezilya ve fiili hariç Latin Amerika, Sahra-Altı Afrika'nın tamamı ve Güney Asya'nın bir kısım ülkesi '**yetersiz beslenme**' sorunuyla karşı karşıya. Afrika kıtasının tamamı ve Güney Asya'da 5 ülke '**net**' gıda ithalatçısı.

-Petrol talebi ise dünya genelinde artıyor.

❏ 1992-2002 döneminde yılda % 1.5 artan petrol talebi,

❏ 2002-2007 döneminde de % 9.4 arttı.

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) projeksiyonuna göre,

❏ 1990'da **100** birim olan talep,

❏ **2030**'da

✪ Çin için 700,

✪ Hindistan için 525,

✪ GOÜ'ler için 375

✪ Dünya ortalaması **150** birim olacak.

1985-2000 döneminde **18.5 \$**,

2000-2007 döneminde **41.6 \$** olan petrol varil fiyatı,

11 Temmuz 2008'de 147.5 \$'a ulaştı ve bu fiyat, âdeta saat zembereğin kopuşunu andırırcasına 2008 Krizi'ni tetikledi.

Dünya Ticaretinde Artış Eğilimi Sürüyor

1990'da 4.5 trilyon dolar olan **dünya dış ticaret hacmi**

2011 sonunda 31.1 trilyon dolara yükselmiştir.

2020'de 40 trilyon dolara ulaşacaktır.

Dünya ticareti, OECD ülkeleri genelinde **%7** artarken, GOÜ'lerde **% 8.6** oranında büyümektedir.

Ortaya çıkan bölgesel oluşumlar;

- Latin Amerika'da **MERCOSUR**,
- Batı Afrika genelinde **Ecowas**,
- Doğu ve Güney Afrika'da **Comesa**, **G. Afrika Gelişme Birliği (SADC)** ve **Şangay İşbirliği Örgütü'dür**

-Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in İngilizce ülke baş harflerinden oluşan **BRİC**, ismen ilk kez **2002**'de kendisi bir banker olan **Jim O'Neill** tarafından kullanılmıştır.

- Bu grubun bir organizasyon özelliği yoktur ve '**yeni gelişen ülkeler**' olarak sadece simgesel bir anlamı vardır ve bir ekonomik tahlil için kullanılmaması gerekmektedir.

Dünya ticaretinde ayrıca **Global oyuncular döneminin** başladığı görülüyor. Çokuluslu şirketler, birer global oyuncu olarak hem dünya ekonomisini etkiliyor hem de ülkelerin olumlu ya da olumsuz yönde yapısal dönüşümüne yol açıyor.

Bu dönüşümde çok-uluslu şirketleri öne çıkaran etkenler şu gelişmeler olmuştur:

- Dünyada, mevcut teknolojinin % 80'ine sahip olarak, bu şirketler, teknoloji ve finansman ihracını istediği bölgeye yapabiliyorlar.
- Ürün, üretim, pazarlama stratejileriyle yatırım bölgelerini ve yatırım alanlarını belirliyorlar.
- Kuruluş yerini belirleyerek, ulusal ekonomilerin yapılanmasını istedikleri biçimde yönlendiriyorlar.

BM-UNCTAD verileriyle dünya genelinde 2000'e dek %2 olan çok-uluslu şirketler payı, % 10'un üstüne çıktı.

- 1970'de toplam sayısı 7000 olan çok-uluslu şirket sayısı,
- 2010 itibarıyla 50.000'e yükseldi. Bu sayının yarısını ABD, Fransa, Almanya, Japonya ve İngiltere den oluşan 5 ülke oluşturuyor.
- ABD ihracatının % 80'ini de bu türden çok-uluslu şirketler gerçekleştiriyor.
- Dünya ticaretinin kabaca üçte biri çok-uluslu şirketler tarafından yapılıyor.

Çok-uluslu şirketlerin yoğunlaşma eğilimi ki buna eski dilde '**temerküz**', Marksist literatürdeki karşılığıyla '**tekelleşme**' diyoruz, artan oranda sürüyor.

- ✪ 100 En Büyük Çok Uluslu Şirket, dünya üretiminin % 30'unu gerçekleştiriyor ve toplam istihdamın da %16'sını sağlıyor.

Çok-uluslu şirketlerin önümüzdeki dönemde şu gelişmeleri göstermesi beklenmelidir:

- Küreselleşme içindeki payları artacak.
- Yatırımları gelişmiş ülkelerde yoğunlaşacak.
- Asya'da yatırım patlamasının sürmesi sağlanacak.
- Bölgesel üretim ağlarının içinde daha fazla yer alacaklar

Çok-uluslu şirketlerin ilgili olarak gelecek dönemde küreselleşmesinde paylarının artması, yatırımlarının gelişmiş ülkelerde yoğunlaşması, **AE** ya'da yapacakları yatırım patlamalarının devam etmesi, bölgesel üretim ağlarının içinde daha fazla yer alması beklenmektedir.

Dünya Ekonomisi ve Kurumsal Yapı

-Kuruluşunda '**Uluslararası Koordinasyon**' (eş güdüm) amacıyla 1960'lı yılların başında kurulan OECD örgütü, hâkim ülkelerin 'çalıştırmama' kararlılığıyla, hedeflerini gerçekleştiremeyen bir örgüt konumuna düştü.

Çok Başlı Dünya Yapısı

1960'lı yıllarda dünya üretiminin % 40'ını gerçekleştirerek dünyada hâkim güç ve tek merkez durumda olan ABD, bu konumunu krizler ve dünyadaki tepki zincirleriyle büyük oranda kaybetti. Bunun sonucunda; ABD'nin yanında, AB, BRIC ülkeleri ve daha doğrusu Çin'den oluşan birçok başlı dünya ekonomik yapısı ortaya çıktı.

Mevcut veri yapısı, GOÜ'lerin şu eğilimler altında şekilleneceğini gösteriyor:

- 1995-2015 döneminde GOÜ'lerin dünya üretimi içindeki payı bir kat artarak, %20'ye çıkacak.
- GOÜ ekonomileri, yaklaşık ölçülerle 1000 milyar dolar değerindeki enerji, telekomünikasyon ve havaalanı inşaatlarında yoğunlaşan altyapı projeleriyle, dünyanın en büyük yatırım koridoru olacak.
- GOÜ'ler ulusal anlamın ötesinde bölge ve kıta yapısı üzerinde etkili olacak. Çin-Hong Kong-Tayvan bir coğrafi alan üstünde ekonomik havza olmaya doğru yol alırken, Brezilya ve Meksika, Amerika kıtası toplam üretiminin % 60'ını gerçekleştirecek.

Global Büyümenin Geleceği

- Uzun dönemde, OECD üyesi olmayan ülkelerin toplam üretim çıktısı, 34 ükeli OECD'yi aşacak.
- 2017'de Çin'in GSMH'sı ABD'yi geçecek.
- 2010 yılında OECD üyelerinin ancak % 50 üretimini gerçekleştiren Çin-Hindistan, 2025 yılında bu ülkelerden daha fazla üretecek.
- Kişi başına gelirler yönünden gelişmiş ülkelerle, GOÜ'ler arasındaki fark açılarak sürüyor.
- 2050 yılında Çin ve Rusya'nın kişi başına geliri, gelişmiş ülkelerin ancak % 50'si ölçüsünde olacak.

GOÜ'ler ve GOÜ'ler arasındaki en önemli farklılık, **toplam faktör verimliliği (TPV) noktasında** olacak. OECD bünyesindeki ülkelerde büyüme **2018-2030** döneminde ortalama **%2,2** olacak.

2030'da

- ✳ Çin %28,
- ✳ ABD %18,
- ✳ Diğer OECD ülkeleri %16,
- ✳ OECD ülkesi olmayanlar %13
- ✳ G-7 ülkeleri %11,
- ✳ Japonya %4 üretecek.

2050'de Çin'in payı **%29**, ABD'nin **%17** ve Hindistan'ın payı **%16** olarak şekillenecek.

DEVLET, DEMOKRASİ VE PİYASA

20.yy da yaşanan gelişmeler:

- Yüzyıl, **özgürlüklerin** geliştiği bir dönem oldu.
- Bu yüzyıla **kapitalizm** damgasını vurdu. ABD başkanlarından T. Roosevelt'in sözleriyle, kapitalizm ve demokrasi bir bütünün parçaları hâline geldi.
- Elektronik çağı** yaşadı, enformasyon maliyetinde, 1 ünite mikro- çipin maliyeti, 1 milyon birim azaldı.
- Üretici ve tüketiciler bir ekonomik ağın içinde buluştu. **1913'de H. Ford'un üretim bandını** geliştirmesinin ardından **yıgınsal üretim** bu çağa damgasını vurdu.
- Bir kıyım ve **vahşet çağı** olarak, ekonomik gelişmenin uygarlık yaratmaya yetmediği yargısını besledi.
- ABD'nin damgasını vurduğu ve tek hakim güç olduğu bu yüzyılda, 1989'da- ki '**demir perde çöküşü**', ABD egemenliğinin **güç kaybına** yol açtı.

BM'ye bağlı UNCTAD örgütü. 20. yy.'ın son yarısında dünya ekonomisine damgasını vuran Küresellesmenin yedi (7) temel darboğaz yarattığını belirliyor:

- Dünya ekonomisinin ortalama ölçüler üstünden yetersiz büyümesi, yoksulluğun giderilmesini önledi.
- Dünya genelinde, kuzey ve güney olarak ifadesini bulan gelişmiş ve gelişmemişler arasındaki kalkınmışlık farkı kapanmadı.
- Demokrasinin temel güvencesi olan orta sınıfın gelir durumu bozuldu.
- Rant gelirlerinin mutlak büyüme biçimi, gerçek yatırım kapasitesinin büyüme seyrini olumsuz yönde etkilendi.
- Sermaye faktörü payı emek faktöründen daha fazla büyüdü.
- İş güvencesi, teknoloji yoğun yatırımlarla daha tehlikeli konuma girdi.
- Bir faktör geliri olarak ücretler, kendi arasında da daha fazla eşitsizlendi.

Siyasi demokrasi, GOÜ'lerde genelde bir '**kozmetik demokratikleşme**' olarak ortaya çıktı, 'düşük yoğunluğu' nedeniyle kırılğan oldu ve 'kapitalizm ve demokrasi günümüzde ne yazık ki bir kayıp bağlantı' konumunda kaldı.

Nobel ekonomi ödülü sahibi **Profesör Arthur Lewis**, bu konuşmayı 1970'lerde yapmış olsa da hâlen önemini koruyan değerlendirmesi, '**Uluslararası Ekonomik Düzen'i**', şu ana başlıklarda ele alıyor:

- ⊗ Dünya, ilksel maddeler ihracatçısı ülkeler ile sanayi ürünü ihracatçısı ülkeler olarak ikiye bölünmüştür.
- ⊗ Gelişmekte olan ülkelerin ihraç ürünlerinin yaşadığı olumsuz dış ticaret hadleri, bu ülkelerin çıkarlarına karşıt yönde gelişmektedir.
- ⊗ Gelişmekte olan ülkeler, kalkınmanın finansmanı yönünden gelişmiş ülkelere bağımlıdırlar.
- ⊗ Gelişmekte olan ekonomilerin kalkınma çabalarının başarıya ulaşması, gelişmiş ekonomilere bağılılıklarıyla ilintili bir sorun hâline gelmiştir.

Afrika Kıtası, 4. Dünya ülkeleri adıyla şekillendi.

★ **Yeni ekonomik düzenin**, adına 'yeni' denilen düzene haklılık payı çıkarabilmemiz için **Prof. N. Chomsky**'nin ifadesiyle '**Oyun sahasının düzenlenmesi**' gerekiyor. Bu düzenlemenin şu başlıkları içermesi gerekiyor:

- Temel insan ihtiyaçları gözetilmelidir. Fakirlik çemberinin kırılması, aynı zamanda bir istihdam yaratma projesi olarak ele alınmalıdır.
- Gerçek büyüme hızını arttıracak iklim ögeleri yaratılmalıdır.
- Kalkınmaya istikrar ve süreklilik kazandırılmalıdır.

Küreselleşme ve Küresel Yönetim

1989'da Marksist rejimlerin ortadan kalkması, sistem çatışması denilen olaya yeni bir öz kazandırdı.

Yeni dönüşüm, bir '**üçgenin**' bir araya gelişini gerektirmektedir.

Üçgenin saç ayakları;

- Piyasa ekonomisi
- Kalkınma anlayışı
- Demokrasinin varlığı..

Bu üç başlık birbirleri için '**olmazsa olmaz**' koşulunu

Bu üçlünün bir araya gelmesinde iki temel darboğaz mevcuttur:

Birincisi, piyasa ekonomisi sanayileşmiş ülkelerin refah düzeyini arttırmakla birlikte, doğal çevre yok oluyor.

İkincisi, demokrasinin şekil koşulları bile tam olarak yerine gelmezken, temsili bir demokrasi önem kazanıyor ve katılımcı bir demokratik yapı oluşumu geri itiliyor.

Üçüncü olarak ise 1989'dan sonra başlayan dönem; sistem rekabetinin ortadan kalktığı bir galibiyet ortamından çok, dünyanın yeniden yapılandığı ve sistem dinamiklerinin ortaya çıkacağı bir sürecin başlangıcı olduğu artık kesinlik taşıyor.

-**Küreselleşme ile beraber**; suç oranı, uyuşturucu kullanımı ve teknolojik işsizlik giderek yaygınlaşıyor.

-Egemenlik alanlarını aşan evrensel ekonomik sorunlar giderek artıyor.

-Dünya sorunları, ulus-devletlerin çözüm üretme kapasitesinin boyutunu aşıyor.

-Krizlerin yaygınlaşması ve küresel krizlere dönüşmesi olasılığı, giderek daha fazla yaşanıyor.

★ **Küresel Yapıda Ortak Yönler**

Küresellesmenin ana belirleyenleri:

- ⊗ Ülkelerin karşılıklı bağımlılıkları artmaktadır.
- ⊗ Ticaret, finansman akımları yayılıyor.
- ⊗ Yabancı sermaye yatırımları bir ortak ağ yaratmaktadır.

- ☉ Sosyalist uygulamanın çöküşü ve Sovyetler Birliği yerine kurulan **Birleşik Devletler Topluluğu (BDT)**'na göre Çin küresel yapıya daha iyi kenetlendi.

Küresel yönetim dünya ekonomisinde hakim güçler alanı, bölgesel bütünleşmeler alanı, uluslararası kurum alanı, yerel platform alanı ve ulusal platform alanı olmak üzere beş ayrı hareket alanı yarattı.

Küresel yönetim devletlerin yanında her türlü sivil toplum örgütlerinin çözüm sürecine katılmasını öngörmektedir.

Küresel çözüm odaklı bakışlar '**yönetimsiz yönetebilirlik**' uygulamasıyla geliştirilmelidir.

Dünya ekonomisinde mevcut olan küresel yönetim, 5 ayrı düzeyde hareket alanı yaratmıştır:

Dünya ekonomisinde hakim güçler alanı: Hakim güç ABD, 1989 sonrası bu konumunu çok-başlı bir egemenlik yapısına terk etti.

Bölgesel bütünleşmeler alanı: Başta AB, MERCOSUR ve ASEAN olmak üzere, bölgesel ekonomik bütünleşmeler önemli bir düzenleme yetisi kazandı. Bu durum, dış ticaretin serbestleştirilmesi, ortak çevre ölçüleri, mevcut pazarın büyütülmesi, ortak demokratik normların benimsenmesi gibi alanlarda kendisini özellikle hissettirdi. AB ise tek pazar ve tek kur rejimiyle, piyasa ekonomisine yeni bir doku ve anlam kazandırdı.

Uluslararası kurum alanı: Özellikle Dünya Ticaret Örgütü (WTO) dünya ticaretine düzen getirme konusunda çok yetki kazandı.

Yerel platform alanı: Giderek güçlenen yerel yönetimler, demokratik yapının güçlendirilmesi alanında daha fazla görev yüklendi.

Ulusal platform alanı: Devletlerin ekonomik yapılara rekabet gücü kazandırma çabası, gündemin hemen neredeyse birinci sırasına yükseldi.

Küresel Düzenlemeler Zorunluluğu

20.yy da dünya ekonomisine işlerlik sağlayabilmek ve bazı ulus-devletlerin hakimiyet etkilerini azaltabilmek için şu kurumsal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

- ➔ **Küresel hukuk oluşturma ve güçlendirme:** Tüm dünya aktörlerinin benimseyeceği uzlaşma alanları ve uyuşmazlıklarda yaptırım mekanizmaları, bu alanın ana gündem konularını oluşturuyor.
- ➔ **Finans sisteminin istikrarı:** Dünya döviz rejiminin istikrarlı hareket etmesi için kısa vadeli döviz hareketlerine belli bir vergi konulması (**Tobin Vergisi**), krizlere karşı daha hazırlıklı olabilmek için ekonomik veri altyapısının güçlendirilmesi, bu başlığın maddeleri oluyor.
- ➔ **Ticaret ve yatırım çerçevesi:** Bir uluslararası rekabet hukuku oluşturularak, küresel ticaret ve deniz aşırı dolaysız yabancı sermaye yatırımları için çerçeve bir düzen ve uygulama anlayışı sağlanmalıdır,
- ➔ **Altyapı ve kurumları:** Ölçü ve ağırlıklarda ortak standart kullanımı, ortak çevre normları, deniz ve nehirlerin ortak kullanımına ilişkin esaslar, bu başlığın konularıdır,
- ➔ **Rüşvetle mücadele:** Küresel rüşvete karşı, ortak hareket alanı ve araçlarının yaratılması gündeme girmelidir.

Birleşmiş Milletler (BM) 'Küresel Yönetim Esaslarını Belirleme Komitesi' bir '**Ekonomik Güvenlik İçin Uluslararası Kurul**' oluşturulmasını öneriyor. Yetkisi, danışman olarak sınırlı olacak bu kurulun, şu işlevleri üstlenmesi beklenmektedir:

- 🌐 Küreselleşmedeki ana eğilimlerin belirlenmesi ve uluslararası topluluğa iletilmesi,
- 🌐 IMF, Dünya Bankası ve WTO arasında uyumun sağlanması,
- 🌐 Devlet-Dışı-Örgütler forumunun düzenlenmesi ve bu kurul ile devletler arasında diyalogun oluşturulması,

20.yy ın gündemi, Prof. Arthur Lewis'in Princeton Üniversitesi'nde yaptığı tarihi konuşmada (1977) saklı gözüküyor:

- ☉ Kalkınan ülkelerin yoksulluklarının ana nedeni, **iş gücünün büyük bir kısmının çok düşük bir verimlilikle gıda maddesi üretmesidir.**

- ⊗ IMF, devresel durgunluklarla mücadele edebilmek için daha fazla kaynağa muhtaçtır, GOÜ'ler için ayrılan stand-by finansman rezervi, bu ülkelerin 1 yıllık ihracatının yarısından az olmamalıdır.

ÜNİTE 2

Uluslararası Ekonomik Kurumlar ve Global Ekonomik Sorunların Çözümündeki Roller

DÜNYA EKONOMİSİNDE ÜLKE VE BÖLGE GÜÇLERİ

Dünya, 1800-1914 döneminde **batının yayılcılığını** yaşadı.

✚ 1800'den başlayıp 1945'te savaşın bitimine dek olan süre '**İngiliz Yüzyılı**' olarak anılır.

✚ 1945'ten başlayıp 1990'a dek süren '**Amerikan Yüzyılı**' izler.

ABD, NATO yoluyla B. Avrupa'yı, yanı sıra G. Asya'yı, savaş yeniği Japonya'yı ve bölgede tek kalan Avustralya'yı kendi egemenlik dünyası içine alır. Ancak Sovyetler Birliği Grubu ülkelerinin Avrupa ve Asya'daki varlığıyla dünya yine de çift başlıdır (**bi-polar**).

✚ 1991'den günümüze, dünyada bir **multi-polar (çok başlı)** yapı ve düzen ortaya çıkar.

ABD'nin egemenlik bölgesi daralır. **Latin Amerikan dünyası, Çin, Hindistan ve Rusya** bağımsız egemenlik bölgeleri olurlar.

☐ Çin bu oluşumda dünya GSMH'si içindeki payını % 15'e ve Hindistan ise % 5'e çıkarır.

☐ Rusya, kişi başına gelirden 16 bin \$'a,

☐ Brezilya'da 10 bin \$'a ulaşır.

☐ 2020-25 döneminde gelişmekte olan ülkelerin (GOÜ) dünya GSMH'si içindeki payının % 45-60 olması bekleniyor. Bu ise, 200 yıllık Batı egemenliğinin de bittiği anlamına gelecek.

► Bütün bunlarla bir '**çok başlı yapı**' (**polizentrik**) ortaya çıkıyor.

Rusya, bu dünya yapısında Avrasya'nın liderliğini hedefliyor.

► 2000-2008 döneminde Asya'nın tüm ittifak zincirlerine giren Rusya, Kuril Adaları konusundaki egemenlik krizine karşılık, Japonya ile olan ilişkisini de düzeltti.

► **Rusya, Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)** aracılığıyla **Hindistan, Pakistan ve İran** ile bir bölgesel güç oluşturdu.

Hindistan, 'Dünyanın Yazılım Bürosu' olarak anılıyor.

► Hindistan, **Güney Asya Bölgesel İşbirliği (SAARC)**, **ŞİÖ** ve **ASEAN**'in gözlemci üyesi.

Japonya'nın 1951'den bu yana ABD ile mevcut güvenlik antlaşması 2001'de yenilendi.

➤ Japonya, 1972'de **Çin** ile ilişkilerini de normalleştirdi

➤ Japonya'nın en büyük sorun alanlarından biri **yaşlanan bir toplum olması**.

➤ Nüfusun % **40-50'si** 15 yaşın altında.

Afrika bir hammadde zenginidir.

⊗ Bu kıtada, 7 bölgesel ekonomik birlik var. Bunlar;

✪ Arap-Magrep Birliği (**UMA**),

✪ Batı Afrika Birliği (**EKOWAS**),

✪ Batı Afrika Ekonomi ve Para Birliği (**UEMOA**),

✪ Merkezî Afrika Ekonomi ve Para Birliği (**CEMAC**),

✪ Merkezî Afrika Ekonomi Birliği (**ECCAS**),

✪ Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (**COMESA**)

✪ Güney Afrika Gelişme Birliği (**SADC**). ⇒ **En büyük ticaret hacmine sahip.**

Kuzey Kutbu, dünya ekonomisinin görünmeyen en önemli çekişme alanını oluşturuyor.

⇒ Bu çekişmeyi önlemek için 1996'da **Arktik Konseyi (Arctic Council)** kuruldu.

⇒ Bu Konseye **Danimarka, Finlandiya, İzlanda, İsveç, Norveç, Kanada, ABD ve Rusya** üye oldu.

- ⇒ Sınırsız petrol ve dünya rezervinin **dörtte birini** oluşturan doğal gaz kaynakları, bu bölgeyi, çok kutuplu dünyanın -bu bölgede içinde yer almayan Çin hariç- tüm paydaşları için çok anlamlı kılıyor.
- ➔ ABD, 1945'ten sonra Prof. R. Coe deyimlendirmesiyle '**Pax America**' (**Amerika Egemenlik Dönemi**) yaşadı.
- ➔ ABD, NATO'nun yanında, **SEATO**, **Bağdat Paktı** ve **Avustralya** ile **Yeni Zelanda**'yı buluşturan **Anzus Antlaşması**'na öncülük ederek bu anlaşma kapsamındaki ülkeleri egemenlik alanı içine aldı.

ÖNEMLİ:1989'dan sonra oluşan çok başlı dünya düzeninin de ABD nin '**hard power**' (**fiilî askeri güç oluşturma**) dönemi sonlandı, bunun yerine, her ülkeyi kendi dinamizmi içinde şekillendirmeye çalışan '**soft power**' (**yumuşak güç**) dönemi başladı

1949'da kurulduğunda sayısı 12 olan NATO üyeleri, **COMECON** üyesi eski sosyalist ülkelerin katılımıyla sayısı **28'e** yükselince bir ABD planıyla NATO kuruluş antlaşmasını yeniledi ve bu topluluğa Avrupa dışı üyelerin üye olma olanağı sağlandı.

ABD'nin 1990'lardan sonra en büyük ihracat mallarından birini **silah ticareti** oluşturuyor.

Avrupa Birliği (AB) hâlen 27 üyeli. Ama topluluğun gerçek boyutlarını görebilmek için, bu bölgeyle birlikte;

- ✚ 3 EFTA üyesi
- ✚ 28 NATO ülkesi
- ✚ 47 Avrupa Konseyi üyesi
- ✚ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT) üyesi olan 57 ülkeyi de AB Grubu'na yakın olarak değerlendirmek gerekiyor.

AB'nin ayrıca tüm dünya ülkeleriyle çeşitli iş birliği antlaşmaları var. Bunlar;

- 🕒 **Brezilya, Meksika ve Çin** ile **stratejik** antlaşmalar
- 🕒 **Rusya** ile **iş birliği** antlaşması,
- 🕒 **ABD** ile **Transatlantik İşbirliği**,
- 🕒 **79 Afrika ve Karibik** ülkesiyle **COTONOM Antlaşması**,
- 🕒 **Libya** hariç tüm **Kuzey Afrika ülkeleriyle Akdeniz Partnerliği Programı**
- 🕒 **Kafkasya'ya** dönük **Trecca Koridoru** biçiminde şekilleniyor.

ÖNEMLİ: AB'nin tam üyelik için görüşme yaptığı 3 ülke (**Türkiye, Makedonya ve Sırbistan**) bulunuyor.

Türkiye ile **AB**'nin bir '**Gümrük Birliği**' anlaşması bulunuyor.

- ⚙️ AB, ABD tarafından 1945 sonrası teşvik edilen bir '**Avrupa Evi**' projesine sahip. Bu proje kapsamında **Türkiye** ve **tüm Kafkasya** ülkeleri yer alıyor.

Başkan Bush döneminde, AB ile ABD arasında yeni bir dünya iş birliği biçimi oluştu. Bununla;

- ABD askerî ve **stratejik misyonu**,
- AB'de **insani operasyonları üstlendi**,

ÖNEMLİ: AB ülkeleri açısından en büyük sorun, üye ülkeler arasında **gelişmişlik farklılıklarının** bundan sonra daha çok artacak olması, AB içinde bir gelişmiş '**kuzey grubu**' ve bir de bunun çok gerisine düşen bir '**güney grubu**'nun ortaya çıkması, bu farklılığın doğal bir sonucudur.

- 🕒 2008'de kurulan **UNASUR** Güney Amerika'nın 12 ülkesini kapsıyor.
- 🕒 **Brezilya, Arjantin, Paraguay ve Venezuela**'dan oluşan ve bölgenin en büyük ekonomik birliği **MERCOSUR**,
- 🕒 **CAN**'ın 4 ülkesi (**Bolivya, Peru, Ecuador ve Kolombiya**)
- 🕒 **ALBA**'nın da 6 üye ülkesi (**Bolivya, Dominika, Nicaragua, Honduras, Küba ve Venezuela**) var

MERCOSUR üyeleri 2007'de IMF'ye alternatif oluşturmak üzere **Banco del Sur'u (Güneyin Bankası)** kurdular.

Latin Amerika Kıtası'nın çekici gücünü oluşturan **Brezilya**, 2012 yılından itibaren '**Daha Büyük Bir Brezilya Planı'nı**' uygulamaya koymuştur

Çin, Dünya Bankası verileriyle dünya GSMH'sinin % **9.7'sini** üreterek, dünyada 1.sıraya çıktı.

★ **'Dünyanın Üretim Merkezi'** deyimiyle anılan **Çin**'de ihracatın % 20'sini **yüksek teknolojik ürünler** oluşturuyor.

✘ 2011 itibarıyla 1. 3 milyar olan nüfusunun büyüklüğü nedeniyle bu ülke kişi başına gelir ölçüleriyle dünyada hâlâ **86. sırada**.

✘ **Çin**'in ekonomi politikalarında en önemli kozu '**hassas ayar**' (**fine tuning**) denilen işlemi yapabiliyor olması.

✘ 2011'de, 30 yıllık ekonomik geçmişinde ihracat ilk kez düşünce, **iç talep harekete geçirilerek** doğan dengesizlik giderildi.

✘ **Çin**'in siyasal yönetimi '**kumanda ekonomisi**' yöntemiyle yeni ekonomik kararları hayata geçirme erkini kanıtladı

✘ **ÇİN** iç talep dengesizliğini gidermek için **Hassas Ayar Politikalarını** uygulamıştır.

Dünya ihracatının % **80'ni mal** ve % **20'sini hizmet** sektörü ürünleri oluşturuyor.

Dış ticarete konu en büyük ürün kalemi % **15 ile enerji**.

☉ % 12'lik payla **telekomünikasyon ürünleri**

☉ % 10'la **kimyevi maddeler** izliyor.

Dünya ticaretinin % 65'nin kuzey - kuzey şeklinde, bir başka anlatımla kuzey bölgesi içinde olması, eksen ticaretin gelişmiş ülkeler arasında var olduğunu anlatıyor.

GLOBAL TİCARET DENETLEME KURUMU: DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ (DTÖ)

GATT- Uruguay Turu sonucunda imzalanan ve 1995'te yürürlüğe giren nihai senet ile kurulan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) dünya ekonomisinin önemli bir düzenleme kuruluşu olmuştur.

DTÖ'nün Mayıs 2012 itibarıyla 155 üyesi var, Türkiye, **4047** sayılı yasayla DTÖ'ye girdi.

DTÖ amaçlar yönüyle GATT'a bir yönüyle benzerlik gösterir. Bu benzerlikler şu başlıklarda odaklanır:

✚ Hayat standardını yükseltmek

✚ İstihdamı ve reel gelir ve gerçek talep hacmini sağlamak

✚ Mal ve hizmet üretim ve ticaretini geliştirmek

✚ Dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine en uygun bir şekilde kullanımına imkan vermek ve çevreyi korumak

✚ Gelişme yolundaki ülkelerin dünya ticaretinde kalkınmaları için gerekli kaynak için orantılı bir pay elde etmelerini sağlamak

✚ Karşılıklı çıkar esasına dayalı ve gümrük tarifelerinde ve ticaretin karşılaştığı diğer engellerde önemli indirimler sağlayan ve uluslararası ticaret ilişkilerinde ayrımcı işlemleri ortadan kaldıran anlaşmalar yapmak, uygulanabilir ve kalıcı bir çok taraflı ticaret sistemini geliştirmek.

ÖNEMLİ: DTÖ nihai senet hedeflerine göre; dünya ticaretinde ciddi bir liberasyon ve genişleme sağlanmış, sübvansiyonlar, anti damping, ticarete teknik engeller ve koruma önlemleri olarak çok taraflı ilke ve kurallar geliştirilmiş, anlaşmazlıkların çözüm mekanizması iyileştirilmiştir.

☉ DTÖ'yü hazırlayan Uruguay Turu'nun bir önemli yönü **kuralların saydamlaştırılması ve güçlendirilmesi** olmuştur.

- ☉ Koruma önlemlerinde gönüllü ihracat kısıtlamalarının kaldırılmasının öngörülmesi, anlaşmazlıkların çözümünde güçlü araçlar getirilmiş olması, anlaşmazlığa taraf olanların kararları veto edememesi, yenilikler arasındadır.

Dünya Ticaret Örgütünün kuralları:

- **Karşılıklılık:** İmza eden taraf ülkelerin her birinin ticaret politikası diğer üyelerle benzeşik ve aynı kuralları içerecektir.
- **Liberalleşme:** Gümrükler ve tarife dışı engeller kaldırılacaktır.
- **Ayrıcalık Uygulamama:** Taraflar birbirlerine tek taraflı ayrıcalıklı ticari statü ve özellikle 'en çok kayırlan ülke' konumu kazandıramayacaktır. Ancak gelişmekte olan ülkelere (GOÜ) tanınan ticari kontenjanlar ve bölgesel entegrasyonlar kapsam dışı bırakılmıştır.

Nihai Senet ile Tekstil ve Konfeksiyon ve Fikri ve Sinai Mülkiyet Hakları alanlarında getirilen düzenlemeler ise şunlardır:

- **Tekstil ve Konfeksiyon:** Bu sektöre dönük kısıtlamalar 10, yılın sonunda tümüyle kaldırılmıştır, Geçiş döneminin sonunda 1 Ocak 2005'te tekstil ürünlerin dış ticareti tümüyle libere edilmiş ve DTÖ rejimine tümüyle entegrasyonu sağlanmıştır,
- **Fikrî ve Sinai Mülkiyet Hakları:** Buluş sahiplerinin haklarının ve diğer ticaretle ilgili tüm fikrî mülkiyet hakları korunmaktadır.
 - ☉ DTÖ üyesi ülkeler, ihtiyaç duydukları uygun teknolojiyi acil durumlar ya da ticari olmayan kamusal amaçlı kullanımlar söz konusu olduğunda, patent sahibinin olurlarını almak zorunda değildir. Ancak kullanım bedeli patent sahibine ödenir.
- **Tarım Sektörü:** Tarım sektörü **çok taraflı ticaret kurallarının dışında tutulmuştur.**
- **Hizmetler Sektörü:** Turizm, bankacılık, inşaat ve danışmanlık hizmetlerini kapsar.
 - ☉ Burada esas olan '**en çok kayırlan ülke**' yükümlülüğüdür
 - ☉ Mali hizmetler ve **deniz taşımacılığı** sektörlerinde bir anlaşma yoktur.
- **Anti dumping:** Ülkelerin dampingi bir rekabet sağlayıcı yöntem olarak saklı bir korumacılık yöntemi olarak korumasına karşılık, üye ülkelere bu haksız rekabeti önlemek için anti dumping vergisi salma hakkı getirilmiştir.
- **Koruma Önlemi Hakkı:** Ülkeler, kendi sanayilerine karşı bir zarar ya da tehdit oluşturan durumlarda koruma önlemine başvurmaktadır.

Kamu İhaleleri: DTÖ anlaşmasıyla uluslararası kamu ihalelerinin kapsamı, tüm tarafları kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

DTÖ Anlaşması dönemi sonrası, güney bölgesinin kendi içindeki ticareti, kısaca **güney - güney** ticareti ivme kazandı.

GATT Anlaşması'nda hizmet, tarım, tekstil sektörlerinin engelsiz dış ticareti onaylanmadığından, bu anlaşma sadece dünya gümrük yapısını uyumlaştıran bir anlaşmadan ibaret kaldı. DTÖ ise dış ticareti geliştiren ve ABD'nin tek başlı egemenliğini kıran bir anlaşma olması nedeniyle önemli bir anlaşmadır.

DOHA Görüşmeleri, 2006'dan bu yana 'tıkali'.

Son konumda dünya ülkelerinin ticari çıkarlarına göre pozisyonlanması şöyledir:

- ☉ **G - 90: Afrika, Karabik, Pasifik ve Orta Amerika** ülkelerinden oluşuyor. Bu 90 ülkeli grup, ABD öncülüğünde kurulan G - 20 Grubu kararlarının kendileri için yıkım olduğu kanısını taşıyor.
- ☉ **G-4: Dört Afrika ülkesinin ABD'nin sübvansiyonlu pamuğuna karşı bir girişim olma özelliğini taşıyor.**

- ★ **G-20/22:** Bu ülkeler grubunun temel çıkış gerekçesini toplam gıda ihracatlarının ithalatlarının üstünde yer alması oluşturuyor. Bu grubun ABD öncülüğünde kurulup, dünya ekonomisiyle ilgili stratejik kararlar alan G-20'lerle bir ilintisi bulunmuyor.
- ★ **G-8:** ABD öncülüğünde kurulan gelişmiş G-8 Grubu, DTÖ ve DOHA yönergelerini dikkate almaksızın kararlar alabiliyorlar.
- ★ **G-33:** GOÜ'ler grubu olarak stratejik tarım ürünlerinde ilgili ülkeleri korumayı amaçlıyorlar. Bu Grup bağlayıcı kararlar almak istemesiyle biliniyor.
- ★ **G-10:** Sanayi ürünleri ihracatçısı olarak bu grup korunan tarım ürünlerinin açılımına karşı çıkıyorlar.
- ★ **G-11:** Gümrük indirimlerinde hiç bir biçimde yandaş olmayan ülkelerin grubunu oluşturuyor.
- ★ **Cairns Grubu:** Tarımsal ürün üreten ve içinde ağırlıklı ülke olarak **Pakistan, Kolombiya, Avustralya, Y. Zelanda ve Kanada**'nın bulunduğu ülkeler bu oluşumda konumlanıyorlar.

GLOBAL FİNANS DENETLEME KURUMU: ULUSLARARASI PARA FONU (IMF)

2.Dünya Savaşı devam ederken savaştan sonra kurulacak olan yeni uluslararası para sistemine ilişkin olarak İngiliz ve ABD Planları yayınlandı.

ABD, SSCB dâhil tüm üyelerin onayını alarak bir anlaşmaya vardı.

- 🕒 1944 yılında **Bretton Woods Anlaşması** ile Türkiye'nin de içinde yer aldığı, '**ikiz kuruluşlar**' olarak bilinen **Dünya Bankası (WB) Uluslararası Para Fonu (IMF)** kuruldu.

IMF, 1947'de resmen işlem yapmaya başladı.

Bu yaklaşık 70 yıllık dönemde IMF'yi kuran anlaşma sadece 3 kez değişti.

- 🚩 **Birinci değişiklikle** özel çekme hakları yaratıldı.
- 🚩 **İkinci değişiklikle** altının fon kaynakları içindeki payı azaltıldı ve özel çekme hakları önemli bir rezerv kaynağı hâline geldi.
- 🚩 **Üçüncü değişiklikle** kurumun sermayesi artırıldı ve üye ülkelerin kotası değiştirildi ve içlerinde Türkiye'nin bulunduğu ülkelerin kotası artırıldı.

IMF'nin amaçları, uluslararası parasal iş birliğinin teşvik edilmesi ve uluslararası ticaretin genişletilmesi şeklinde genel hükümleri var.

IMF'nin bir diğer amacı, cari işlemler kalemi altında yer alan döviz denetiminin, daha açık anlatımıyla döviz alma satma hakkını legalize etmesidir

IMF'nin organları:

- ▶ Güvernörler Konseyi
- ▶ İcra Kurulu
- ▶ İcra Kurulu Direktörü
- ▶ Kalkınma Kurulu

Konsey, merkezî karar yetkisine sahiptir.

- 🕒 Konseyde her üye ülkenin bir güvernörü vardır.

İcra kurulunda 24 üye vardır.

- ➡ 19 üye seçilerek atanır.
- ➡ 5 üye ise en yüksek sermaye katkı payı, yani kota gereği olarak, ABD, Almanya, Japonya, Fransa ve İngiltere den oluşmaktadır.
- ➡ Bu kompozisyon İcra Kurulu'nu doğal üyelerden yana bir karar mekanizmasını âdeta onaylar. İcra Kurulu Direktörü, icra kurulu tarafından seçilir.

IMF etkinliklerinin en önemlisini **döviz kuru düzenlemesi** oluşturur.

- ➡ Üye ülkelerin döviz kurları üzerinde '**manipülasyon**' yapmaları yasaktır.
- ➡ IMF üyesi ülkelerin yükümlülük rejimini '**konsültasyon**' adı altında ve yılda bir kez yapmaktadır.
- ➡ **ÖNEMLİ:** Sabit döviz kuru sisteminin 1971 yılında çökmesi sonucunda 1978 yılında IMF ülkeleri döviz kuru seçiminde serbest bırakmıştır. Bununla ülkeler ekonomi politikaları ve döviz kuru rejimini istikrarlı bir büyüme ve anlamlı orandaki bir fiyat artışına kenetlemekle yükümlü kılınmıştır.

ÖNEMLİ: Ödemeler bilançosu krizine yardım, IMF kredisinin belli önlemlerin kararlı bir biçimde alınacağına ilişkin yükümlülük belgesi açılır. Bu taahhütnameyi düzenleyen tarafın belgesine '**Niyet Mektubu**', imzalanan yardım sözleşmesine '**Stand-by Antlaşması**' adı verilir.

☞ Yardımın büyüklüğü, dış ödeme krizinin boyutu ve ilgili ülkenin imzaladığı niyet mektubundaki önlem derecesiyle ilişkilidir. Bu yardım bir faizli kredi olup, geri ödeme esastır.

'**Üye Kota Kullanımı Hakkı**' ile her üye ülke katılım payının % 25'ini çekme hakkına sahiptir.

Gelişmekte olan ülkelerin IMF'ye dönük yaptıkları eleştirileri şu noktalarda odaklamak mümkündür:

- ☞ Kurum, ülke krizlerini kalkınmayı yok sayan bir biçimde ele almaktadır, Siyasal müdahale öne çıkmaktadır,
- ☞ IMF ülke konsültasyonlarını yaparken, saydam davranmamaktadır, Siyasi tercihlerine göre bir bakış sergiliyor.
- ☞ IMF konsültasyonları yol göstermekten çok ülkelerin ekonomik sorun yaşamasından sonra gerçekleştirilmediği. Bretton Woods sisteminde öngörülen '**rehberlik ilkesi**' uygulanmamaktadır,
- ☞ Sabit kur rejiminden sapma ve uluslararası spekülatif fonların çokluğu, gelişmekte olan ülkeleri, ekonomik şoku ithal eder hâle getirmektedir.
- ☞ IMF'nin stand-by görüşmeleri çok uzun sürdüğü gibi, yakın zamana dek IMF sermayesinin yetersiz kalması nedeniyle verilen mali destek yetersizdir.

IMF SÖZLÜĞÜ IMF'nin Sürekli Fon Kaynakları

Stand-By Düzenlemesi

- Üye ülkelerin geçici ödemeler dengesi sorununu çözmek amacıyla aldığı **12-20 ay vadeli** kredilerdir.
- Bu fondan çekilişler **üçer aylık** dönemlerde gerçekleşir.
- Geri ödemeler her bir kullanım tarihinden sonraki **40-60 ay** arasında gerçekleşir.
- Üye ülke, kapanmayacağı kanısına vardığı ciddi bir ödemeler dengesi sorunuyla karşı karşıya bulunduğu durumda son önlem noktası olarak üyesi olduğu **IMF** den yardım ister.
- Bu yardım talebi bir '**Niyet Mektubu**' ile yapıldığından olayın ilgili ülkede ciddi bir siyasal dalgalanma yaratması kaçınılmaz hâle gelir.

Genişletilmiş Fon Kolaylığı

- Genellikle **3 yıllık** orta dönemli bir program için sağlanan bu fon kolaylığı, standby düzenlemesinin başarıyla yürütüldüğü ülkeler için verilir.
- 3 yıllık bir program olması nedeniyle sadece kısa dönem hedeflere değil, ayrıca **orta dönemli yapısal** sorunların çözümüne de yönelik olması, bu paranın disiplinli bir planla uygulanmasını gerektirir.
- Stand-by'dakine benzer performans kriterleri aranır.
- Geri ödeme süresi **5-10 yıl** arasındadır.

IMF'NİN ÖZEL İMKÂNLARI

Güçlendirilmiş Yapısal Uyum Kolaylığı

- ☞ Geniş kapsamlı makroekonomik yapısal uyum gerçekleştirilmesine yönelik düşük gelirli ülkelere sağlanan bir olanaktır.
- ☞ **1987'de** kurulmuş **1994'de** hem süresi hem de büyüklüğü genişletilmiştir.
- ☞ 3 yıllık istikrar programlarına destek amacıyla verilen 0 faizli, geri ödeme süresi ilk 5 yıldan sonra başlayan, 10 yıl vadeli kredilerdir.

Sistem Değişimi Kolaylığı

- Bu kolaylık eski Sovyet Cumhuriyeti ve ona bağlı kısa adı **COMECON** olan Doğu Avrupa ülkelerinin içinde bulundukları sistem değişikliği sürecini sorunsuz geçirmelerine yardımcı olmak üzere **1993'te** oluşturulmuş ve **1995'te** sonlandırılmıştır

Telafi Edici Finansman Kolaylığı

- ❏ Kendi denetimleri dışında kalan ihracat gelirlerinin ve/veya yurtdışında çalışan yurttaşlarının ülkelerine gönderdiği döviz miktarının azalması ya da tahıl ithal maliyetinin yükselmesi gibi bir sorunla karşılaşan üye ülkenin, IMF ile iş birliğine girmesiyle sınırlı koşulla kullanabileceği bir olanaktır.

Olağanüstü Finansman Kolaylığı

- ★ Stand-by düzenlemesi süresi uzatılmış, düzenleme veya yapısal ya da güçlendirilmiş yapısal uyum çerçevesinde koşullara bağlanmış bir IMF programı uygulayan üye ülkenin, elinde olmayan nedenlerle karşılaşılabileceği sorunları çözmek için kullandırılan bir kolaylıktır.
- ★ Geri ödemesi **40-60 ay** arasındadır.

Tampon Stok Finansman Kolaylığı

- ☉ Tampon stok operasyonları aracılığıyla mal fiyatlarını istikrarlı tutmak üzere tampon stok antlaşması yapan üye ülkenin çabasına destek olma amacını gözetmektedir.

Yapısal Uyum Kolaylığı

- ☉ Düşük gelirli üye ülkelere yönelik özel bir olanaktır.
- ☉ Bu olanağın diğer IMF fonlarından en belirgin farkı, çok düşük faizli ve çok uzun vadeli ayrıcalıklı bir imkan olmasıdır.

ULUSLARARASI KURUMLAR / OLUŞUMLAR SÖZLÜĞÜ

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD)

- ☉ 1961'de batılı gelişmiş ülkelerce kuruldu. Türkiye organizasyonun kurucu üyesidir.
- ☉ Hâlen bu oluşumun **34 üye** ülkesi, bir özel üyesi (AB) ve aday ülke konumunda **Rusya** var.
- ☉ OECD, batılı ekonomileri yönlendirme amaçlı olarak kurulmuş olsa bile, bugün bir ülke raporu hazırlamaktan öte bir işlevi gözükmüyor.

Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)

- 2001'de Çin'in öncülüğünde kuruldu ve 6 üye ülkesi var.
- Yanı sıra içlerinde **Hindistan** ve **İran** gibi ülkelerin yer aldığı 4 gözlemci ülkesi var.
- Hedefi, üye ülkeler arasında politik / ekonomik ve kültürel alanlarda işbirliğini geliştirmek.
- Hâlen çok aktiftir.
- BM'nin dünya siyasetini ilgilendiren birçok kritik kararında '**veto**' kararıyla, ABD eksenine alternatif yaratıyor.
- Bu örgüt etkinlikleriyle dünya ekonomisinde '**çift başlılık**' (**bi-polar**) deyiminin kullanılmasını pekiştirdi.

Birleşmiş Milletler (UN)

- 1945'te dünya barışının tesisine etkin katkı yapmak için kuruldu.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO)

- ☉ **1995**'te kuruldu.
- ☉ **155** üye ülkesi ve 31 gözlemci ülkesi var.
- ☉ Bu sayının toplamı, BM üyesi ülkeleri veriyor.
- ☉ Gözlemci ülkelerin 5 yıl içinde bu örgütle tam üyelik görüşmelerine başlaması bir koşul.
- ☉ **Amacı**, üye ülkeler arasındaki ticarete gümrük tarifelerinin azaltılması ve sonraki aşamada ortadan kaldırılması.

Uluslararası Para Fonu (IMF)

- 1945'te yaşama geçen IMF'nin hâlen aynı zamanda tümü BM üyesi olan 187 üyesi var.
 - **Kuruluş amacı**, dünya ekonomisinde parasal istikrarı korumak ve ekonomik gelişimini sağlamak
- ### Gelişmiş Ülkeler

- Aynı zamanda I. Dünya ülkeleri olarak da anılıyorlar.
- Bu ülkeler çoğunlukla OECD üyesi olup içlerinde Türkiye dâhil 34 ülkeyi barındırıyor.
- Bu tanımlama genelde kişi başına 15 bin \$ geliri aşkın ülkeleri kapsıyor.
- Ancak gelişmiş ülkeler arasında 4 OECD ülkesi ve Güney Afrika bu geliri yaratmıyor.
- IMF’de aynı tanıma kullanıyor ancak bu 34 ülkenin içinden Türkiye dâhil, 4 ülkeyi çıkarıyor.

Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ)

- ➡ Bir başka tanım da ‘**Yeni Sanayileşen Ekonomiler**’ (NEI) dir.
- ➡ IMF sınıflaması olup, bu kapsamda 126 ülke var. **Türkiye** de bu kapsamda.
- ➡ Bunun yanında ‘az gelişmiş ülke’ olarak 46 ülke bulunuyor.

Az Gelişmiş Ülke

- 1500 \$’ın altında yer alan ülkeler için Dünya Bankasının benimsediği bir gelişmişlik ölçüsü.
- Bu kapsam altında hâlen **172** ülke anılıyor.
- IMF bu deyim yerine ‘**gelişmekte olan ülkeler**’ deyimini kullanmayı tercih ediyor.
- Bu ülkeler hâlen III. Dünya Ülkeleri olarak da anılıyor.

Gelişmiş Ekonomiler

- ✚ IMF bu kapsamda, 10 gelişmiş ülkeyi ve geçiş hâlindeki ekonomileri anarak, toplam olarak 33 ülkeyi gelişmiş ekonomi olarak tanımlamaktadır.
- ✚ Bu ülkeler yüksek gelirli ülkeler olarak da bilinir
- ✚ Yanı sıra ayrıca bir de ‘**dar kapsamlı gelişmiş ülke**’ tanımı vardır. Bu tanım, geliri kişi başına 30 bin \$’ın üzerinde olan ülkeleri kapsar.

APEC

- ⇔ **1989**’da kurulan ve **21** üye ülkeden oluşan bu birlik **Asya-Pasifik ülkeleri** arasında ekonomik iş birliğini öngörür.
- ⇔ Bu oluşumda 3 gözlemci ülke Çin, ABD ve Avustralya vardır

ASEAN

- ☛ 1967’de, hepsi Güney Asya ülkesi olan **Malezya, Filipinler, Endonezya, Singapur ve Tayland** tarafından kuruldu.
- ☛ Sekreteryası **Jakarta**’dadır.
- ☛ Bu ülkelere daha sonra **Brunei, Burma, Kamboçya, Laos ve Vietnam** katıldı ve 600 milyon nüfuslu bir Birlik ortaya çıktı.
- ☛ Nominal 1,8 Trilyon \$ yıllık hasılayla dünyanın **9.** büyük ekonomik gücünü oluşturuyor
- ☛ ASEAN’in hâlen 10 üyesi, 10 diyalog partneri ve bir gözlemcisi var.
- ☛ **Diyalog partnerleri** arasında **AB ve Rusya** bulunuyor
- ☛ Ancak en önemlisi ‘**Asean + 3**’ olarak tanınan **Çin, Japonya ve Güney Kore’nin** yarı resmî üyelikleri oluşturuyor

MERCOSUR

- ☞ Latin Amerika’da bir ‘**Güney Ortak Pazarı**’ yaratmak üzere, **1991**’de **Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay** tarafından kurulmuştur.
- ☞ Topluluk nüfusu yaklaşık 242 milyondur ve Sekreteryası **Montevideo**’dadır
- ☞ 2006’da Venezuela adaylık için başvurdu ve bu ülkenin üyeliği 2012 Ağustos’unda onaylandı
- ☞ Hâlen Paraguay’ın onayı bekleniyor.
 - Bolivya fiili,
 - Kolombiya, Ekvator ve Peru **aday ülke** konumunda
 - Meksika ve Yeni Zelanda bu Topluluğun **gözlemci üyeleridir**.
- ☞ Sadece mal ile sınırlı kalmayıp, **insan ve para hareketlerinde de ortak pazar yaratmayı** amaçlıyor.

G-7

- ➡ **7 Büyükler (Big Seven)** olarak da anılıyorlar

- ➡ 1975'te, gelişmiş ülkelerin kendi aralarında 'sorunları tartışmak ve eşgüdüm sağlamak' üzere kurdukları oluşum, Aynı zamanda.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİB)

- ❏ 1992'de Türkiye'nin öncülüğüyle oluştu.
- ❏ 12 üyesi var.
- ❏ Yakın zamanda Makedonya'nın da üyeliği bekleniyor.
- ❏ Aralarında AB ve ABD'nin olduğu **17 gözlemcisi** var
- ❏ Örgütün ilginçliği ve yaygınlığı, **Arnavutluk, Ermenistan, Sırbistan ve Yunanistan** gibi Karadeniz'e sınırı olmayan ülkelerin KEİB'e üye olmalarıdır.

Merkezi Planlanan Ekonomiler

- ⇒ 1989 öncesi **Sovyet Blokunda** yer alan ülkeler için var olan nitelemedir.
- ⇒ Bunların toplamı 16 idi, 9'u Avrupa, 7'si Asya'da yer alıyordu
- ⇒ Bugün bu kapsamda sadece **Küba, Kuzey Kore ve** kısmen **Çin** yer alıyor.

Colombo Planı

- ⇔ ABD'nin bu yardım planı, Avrupa'daki Marşal Planı'na eş değerdir ve Asya'nın 26 ülkesine uygulanmıştır.
- ⇔ **1951**'de başlayan bu plan uygulaması, 1955'e doğru noktalanmıştır.

Commonwealth

- ☞ **İngiltere İmparatorluğu'nun** eski sömürgelerinden oluşan birliğe verilen addır.
- ☞ **1931**'de ortaya çıktı.
- ☞ 54 üyesi var.
- ☞ **Enformel** bir örgüt olmakla birlikte, İngiltere'nin bu ülkelerde öncelikli olarak ihraç ürünlerini isteme hakkına sahip ve bu kapsamda uluslararası fiyatlar söz konusu olmuyor.

Bağımsız Ülkeler Topluluğu (CIS)

- ◆ **Sovyetler Birliği'nin** hakimiyetinde olan 9 ülkenin **1991**'de ortaya çıkardıkları bir oluşumdur.
- ◆ Bu oluşumun ilginçliği, Sovyetler Birliği'nin bugünkü karşılığı olan Rusya'nın topluluğa üye bulunmasıdır.
- ◆ 2009'da Gürcistan bu oluşumdan resmen ayrılmıştır.

Avrupa Konseyi

- ☉ 1949'da kurulan bu örgütte, **Türkiye kurucu üyedir.**
- ☉ Temel amacı; **Avrupa'daki hayat düzeyinin iyileştirilmesi** olarak belirlenmiştir.
- ☉ Konseyin **47** üye ülkesi var.

Transformasyon Ekonomileri

- ☉ Deyimi ilk kez IMF, merkezi planlanmış ülkeler için kullandı.
- ☉ Hâlen aralarında AB üyesi olan **Polonya ve Romanya** olsa da **28** tanımlanmış ülke var.
- ☉ Bu ülkeler sosyalist düzenden piyasa ekonomisine geçiş hâli için bu ad altında niteleniyorlar.
- ☉ Rusya, bunlar arasında 14 ülkede, 25 milyon etnik yurttaşının yaşadığı ülkeler için '**Yakın Gurbet**' (**Near Abroad**) adını kullanıyor.
- ☉ Bu deyim örgütsel bir anlam içermese de Rusya'nın eski sosyalist ülkelere dönük çıkarını anlatmak açısından önemli bir niteleme.
- ☉ 1989 Berlin Duvarı öncesi dönemde bu ülkeler 'II. Dünya Ülkeleri' olarak anılıyordu. Ancak Duvar'ın yıkılmasıyla bu niteleme önemini yitirdi.

D-8

- ★ Gelişen 8'ler olarak hepsi birer İslam ülkesi olan 8 ülkenin 1997'de ortaya çıkardıkları oluşumun adı.

- ✳ Bu oluşumun amacı, bu ülkelerin dünya ekonomisi içindeki yerlerini iyileştirmektir.
- ✳ **Türkiye** bu oluşumda yer alıyor.

Ekonomik ve Parasal Birlik (EMU)

- ⇒ AB ülkelerinin 1992'de **Maastricht Antlaşmasıyla** oluşturdukları birliğin adı.
- ⇒ Ocak 2002'de bu birliğin ortaya çıkardığı **euro resmî para birimi** oldu.
- ⇒ 27 AB ülkesinin 17'si bu birliğin üyesi ve Euro'yu para birimi olarak kullanıyor.
- ⇒ EMU ilk kez 1969'da gündeme geldi.

Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO)

- ★ 1985'te hepsi birer İslam ülkesi 10 ülkenin ticaret ve turizmde bölgesel iş birliği ve ekonomik kalkınma yaratmak için oluşturdukları birliğin adı.
- ★ **Türkiye kurucu üyedir.**

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD)

- ⇒ Avrupa'nın 63 ülkesinin merkezî planlamadan ayrılan 7 Avrupa ülkesini piyasa ekonomisine kazandırmak için oluşturdukları bir finansman kurumudur.
- ⇒ **Türkiye kurucu üyedir.**
- ⇒ Banka, bu 7 ülkedeki kamu işletmelerinin özelleştirilmesinde gereken paranın **% 60'ını garanti** ediyor.

Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)

- ⇒ 1960'da öncülüğünü **İngiltere**'nin yaptığı 4 ülke serbest ticareti kendi aralarında geliştirmek için kuruldu.
- ⇒ İngiltere hâlen AB'nin asil üyesi, İzlanda ise 2011'de AB'ye asil üye olmak için başvurdu.
- ⇒ Bütün bunlar, EFTA'yı varlığı yüksek bir oluşum olmaktan alıkoyuyor.

Finansal Eylem Amaç Gücü (FATF)

- ⇒ 1989'da Paris'te yapılan G-7 zirvesinde, terörün finansmanını önlemek ve yasal olmayan paranın aklanmasını gidermek için kurulması kararlaştırıldı ve FATF kuruldu.
- ⇒ Bu gücün sekreteryasını **OECD** yapıyor.
- ⇒ **Türkiye** dâhil, 36 üye ülkesi var.

4 Ejderha'lar (4 Dragons)

- ⇒ **Hong Kong, Güney Kore, Singapur ve Tayvan**'ın oluşumundan ortaya çıkmıştır.
- ⇒ IMF bu 4 ülkeyi **gelişmiş ekonomiler** grubu içinde ele alıyor

G-10

- ▽ 10'lar grubu olarak da tanınıyor.
- ▽ Bir başka adı da **Paris Kulübü**'dür,
- ▽ 1962'de IMF fonlarının çoğunluğunu yaratan ülkelerce oluştu.
- ▽ Hedefi, bir denetim birimi oluşturmaktır.
- ▽ G-10'da; **BİS, IMF** ve **OECD**'nin olduğu 4 örgüt gözlemci olarak yer alıyor

G-11

- 🚩 2006'da 12 GOÜ'nün gelişmiş ülkelerle gelir farkını kapatmak için oluşturulsa da hâlen bir etkisi bulunmuyor.

G-15

- 1989'da bağlantısız ülkelerden oluştu.
- **Brezilya, Hindistan, İran ve Meksika**'nın olduğu **18** ülke var.

G-20

- 1999'da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yapıcı ilişkiler oluşturmak ve global ekonominin istikrarını ilgilendiren her konuda görüşmek üzere oluşan bu enformal örgütün hâlen çok temel karar alıcı bir işlevi var.
- Bu oluşuma **Türkiye** de üye.

G-77

- 1964 yılında kuruldu, Hedefi GOÜ'ler arasında ekonomik iş birliğini yaratmak olarak tanımlandı
- 130 üyesi var.
- Bu oluşumda, **Çin, Brezilya, Arjantin, Şili ve Hindistan** başı çekiyor.

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)

- ☉ 1945 te oluştu ve hâlen hepsi BM üyesi olan 187 üye ülkesi var
- ☉ **Türkiye tam üye.**
- ☉ Bu oluşum aynı zamanda **Dünya Bankası** olarak da bilinir
- ☉ Hedefi, ekonomik kalkınmaya fon yaratmaktır

Uluslararası Ticaret Örgütü (ICC)

- 1919'da serbest ticaret ve özel girişimi desteklemek amacıyla aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 89 ülke ticaret odasınınca kuruldu

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)

- 1974'te OECD öncülüğünde petrol üreticisi ve tüketicisi ülkelerin buluşmasını sağlayan bir oluşumdur.
- İçlerinde **Türkiye**'nin de olduğu 29 üyesi var
- Ancak petrol üreticilerinin IEA'ya üye ülke olmaması, bu kurumu işlevsel yapamadı
- Buna karşılık, petrol üreticisi 12 ülkenin kurduğu OPEC var, OPEC, üretimde ağırlıklı grup olma işlevini yitirdiği için petrol fiyatları üstünde de belirleyici bir işlevi bulunmuyor.

İslam Kalkınma Bankası (IDB)

- ▶ 1974'te İslam ülkeleri arasında ekonomik yardımı gerçekleştirmek ve sosyo ekonomik gelişimini sağlamak.
- ▶ Hâlen içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu **57** üye ülkesi var.

Çok Yönlü Yatırım Garanti Ajansı (MİGA)

- 1988'de Dünya Bankası tarafından tüm üye ülkelere bir '**dış yatırım sigortası**' olarak empoze edilmiştir.
- BM'nin üyesi 188 ülke tarafından - 18 ülke dışında - benimsendi ve onaylandı.
- **Türkiye**'de onaylayan ülkeler arasında yer alıyor.
- MİGA, IBRD, IFC ve IDA '**Dünya Bankası Grubu**' olarak anılıyor.

Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Antlaşması (NAFTA)

- 1992'de, ABD'nin öncülüğünde, Kanada ve Meksika'nın aralarındaki ticareti ortadan kaldırmak, mülkiyet haklarını gözetmek için korumak için oluşturdukları bir bölgesel ticari birlik.
- Bu birlik, AB'den farklı olarak bir siyasi birlik olma ve ortak para birimi yaratma amacını taşıyor.

Ekonomik Büyüme, Sürdürülebilir Büyüme ve Ekonomik Kalkınma

19. YY KURAMLARINDA GELİŞME KURAMLARININ TEMELLERİ: K. MARX'A KARŞI E. DURKHEIM VE M. WEBER

Kalkınma kavramı modernleşme, sanayileşme, Avrupalılaşma, büyüme, ilerleme, uygarlaşma, batılılaşma vb. kavramlarla eş değer kullanılmaya başlamasından çok daha önce, toplumların nasıl gelişmekte olduklarına ilişkin iki farklı görüş iki bakış açısı görürüz. Bunlar:

1. Toplumların düzenliliklerini, sürekliliklerini ve dengelerini temele alan yaklaşımlar (**M. Weber** ve **E. Durkheim**)

2. Toplumların çatışma odaklarını temele alan ve gelişmenin çatışmacı yaklaşımını ilerlemenin odağına koyan (**Karl Marx**) görüşlerdir.

Emile Durkheim (1858-1917)

- ☉ Toplumların evrimsel değişmelerini uzun dönemli dönüşümleri ile ilgili olarak '**dayanışma ve iş bölümü**' kavramlarını ortaya atmıştır.
- ☉ Ona göre evrimleşme arttıkça toplumlarda dayanışmanın farklı biçimleri işlemeye başlayacak bu da iş bölümünü yoğunlaştıracaktır.
- ☉ **Durkheim**, Tonnies'i izleyerek, toplumların **cemaat/topluluk** ve **toplum** aşamalarından geçtiğini belirtir.
- ☉ Ona göre topluluk aşaması köy, kabile, aile gibi küçük nüfuslu ve dar organizasyonlu birimlerdir, hukuk sistemleri **cezalandırıcı hukuk**, ilişkiler biçimi ise biz'ci ve dayanışma ağları mekanik bir sosyal yapıdır.
- ☉ Topluluk inançlar ve din ile yönetilir ve kişisel ilişkilerden ziyade ortak topluluk çıkarı öne çıkarılır. Aksine toplum yapısında rasyonel, akılcı, ben çıkarının baskın olduğu, hukuk sisteminin **telafi edici hukuk** olduğu ve dayanışma örüntülerinin de bu rasyonaliteye dayandığı organik bir dayanışma esastır.

Durkheim, bütün bir sosyal yapının dönüşümüne bakarken iş bölümünün ve tekniğin gelişmesinin bu yapıyı nasıl dönüştürdüğünü ele alır:

- Ona göre sosyal yapının teknikle ilerlemesiyle yapı eskiden tek bir kurumda yapılan işlerin giderek çeşitli kurumların yerine getirilmesine yönelir.

M. WEBER

Durkheim gibi toplumun bütünsel dönüşümlerini inceleyerek farklılaşmanın dinamiklerini ve çekici gücünü araştıran bir diğer sosyolog da **Max Weber**'dir .

- Durkheim'in çağdaşı olan Weber sanayi toplumlarının yapısını diğer toplumlarla karşılaştırarak, gelişimin odağına rasyonel düşünce ve rasyonel aklı koyan **ilk sosyologdur**.
- Modernleşme kuramlarını başlatıcı olan bu görüşe göre toplumlar teolojik ve metafizik eylem ve düşünce evrelerinden geçerek rasyonel düşünce, yönetim ve birikime sahip olurlar.
- **Öyleyse bir toplumu bu evrelerden geçirten asıl hareket/temel neden nedir?** diye soran Weber; rasyonel aşamanın ekonomideki eş güdümü olan kapitalizmin İngiltere'de nasıl geliştiğine bakar.
- **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu** adlı eserinde, bu lokomotif gücün '**Protestan ahlakı**' olduğunu, ekonomiyi dönüştüren asıl itkinin düşüncelerdeki ilerlemeler olduğunu iddia etmiştir.
- Ona göre kapitalizmi doğuran tek neden sosyal sınıflar arasındaki ilişki değildir.
- 16. ve 17. yüzyıl Avrupa'sında kapitalizmin ortaya çıkışı maddi koşullara ek olarak bir değer ve tutumlar dizisinin de etkisinde olmuştur,
- Weber her şeyden önce sosyolojinin insan davranışlarıyla ilgili olarak doğa bilimlerinininkine benzer genel geçer yasalara ulaşamayacağını, ileri sürer.
- Ona göre insan toplumları söz konusu olduğunda evrim niteliği taşıyan bir gelişme biçimi söz konusu da olamaz:

NOT: Diyalektik materyalizmi kullanan **Marx**'a karşın **Weber**, pozitivizme ve sınıf çatışmalarının toplumsal değişimi yarattığına ilişkin görüşe karşı çıkar.

Karl Marx (1818-1883)

Yukarıdaki iki düşünür değişme ve gelişmenin temeline akıl, rasyonalite gibi düşünsel ilerlemeyi koyar ve toplumların dengeli bir biçimde gelişmelerinin ana hatlarını '**düşüncenin, zihniyet kalıplarının değişmesi yoluyla değiştirilen ekonomi**' ile tarif ederlerken Karl Marx aynı dönemde aynı örneklerle baktığı İngiliz toplumunun neden çürümekte olduğunu şöyle anlatır:

- ☉ "Yoksulluğu azaltmadan zenginliği arttıran ve suç işleme bakımından, sayılardan daha hızlı artış gösteren bir toplumsal sistemin özünde çürümüş bir şeylerin olması gerekir".

- ➡ Marx'a göre bu çürümenin temelinde insanın akli ya da rasyonalitesi değil, aksine üretim ilişkilerinin ve bölüşümün adaletsizliği ve temel olarak da mülkiyet ilişkilerinin yarattığı çatışma vardır.
- ➡ Üretim araçlarının mülkiyetine sahip olanla olmayanın bölüşüm eşitsizliği ve artı-üründen alınan payın adaletsizliği Marx'a göre, bu sistemin (kapitalizmin) sonunu da getirecektir.

Marx bir yandan toplum içi, sistem içi gelişmeyi, çatışmalardan doğan ve çatışma ile ilerleyecek bir yapı olarak görürken bir yandan da evrenin gelişmesinin **5** ana aşamasını da şöyle çizmiştir:

1. İlkel komünal toplum,
2. Köleci toplum,
3. Feodal toplum,
4. Kapitalist toplum
5. Komünist toplum.

MODERNLİĞİN TANIMLARI: GELİŞME KURAMLARI OLARAK İŞLEVSELCİLER VE YAPISALCILAR

Marx, Dürkheim ve Weber gibi sosyologlar bir yandan gelişmenin itici gücü üzerinde yoğunlaşırlarken (**modern ite.**) öte yandan çeşitli sosyal bilimciler de (özellikle Antropologlar) modernleşmeci yaklaşımların temelini oluşturacak şekilde, gelişmemiş insan topluluklarının (işlevselci Antropolojiye göre **ilkel**) çeşitli özelliklerini anlamaya ve yorumlamaya çalışmaktaydılar.

T. Asad'ın adlandırmasıyla '**Sömürgeciliğin keşif kolu**' görevini yapan Antropoloji, '**uygarın** tanımını Kıta Avrupa'sındaki toplumlara göre sınıflayarak, '**ilkel**'i anlamaya çalışıyordu:

Temel ekonomik göstergeleri eksene koyarak, kır/kent dengeleri, tarım ve sanayideki ilerlemeler, sanayi kullanım endeksleri, nüfus dinamikleri ve nüfusun sosyal ve ekonomik ilerlemesi vb. ölçütlerin tamamı, 1950-1970li yıllarda oluşturulmuştur. Böylece, gelişme/kalkınma için yeni bir kalıp, yeni bir ölçüm aracı belirlemekteydi: **Modernizm**.

BM'in sosyal ölçütler olarak kullandığı ölçütler:

- ⊗ Sağlık göstergeleri (doktor başına düşen nüfus, sağlık hizmetlerini ulaşılabilirliği, belli yaş gruplarının aşılama istatistikleri, doğum kontrolü, temiz su kaynakları vb.),
- ⊗ Eğitim göstergeleri (okuryazarlık, kadın nüfusun okuryazarlığı, eğitime erişebilirlik vb.),
- ⊗ Kültür göstergeleri (basılı gazete sayıları, basılı kitaplar ve nüfus, sinema, tiyatro, ibadet yeri sayıları vb.)
- ⊗ Nüfus göstergeleri (doğurganlık, doğumda yaşam beklentisi, bir yaş altı çocuk ölümlerinin oranı, kadın ve erkek oranları, yaş piramitleri, bağımlılık oranları vb.); tamamı ekonominin sanayide ve teknikteki ilerlemesini temele alan bir yaklaşıma göre oluşturulmuştur.

Örneğin; C. Clark'ın gelişmişlik ve geri kalmışlık ölçütü tüm dünyada işçi başına düşen gerçek gelire dayanmaktadır.

- Buna göre dünya nüfusunun %10'unu oluşturan en yüksek gelir düzeyine sahip beş ülke; **ABD, Kanada, Yeni Zelanda, İngiltere ve İsviçre**'dir.
- Bunları dünya nüfusunun %9'unu oluşturan Avrupa'nın belli başlı ülkeleri izlemektedir.
- Ekonomik verilere dayalı olarak ve karşılaştırmalı yöntemle yapılan ülkelerin gelişmişlik düzeyi ayrımı, **A.Lewis, W. W. Rostow, R. Nurkse ve R. Rodan** gibi kalkınma iktisatçıları da gözlenmektedir. Bu ayrımlarda kişi başına düşen gelir, sermaye donanımı ve sermaye birikimi, tasarruf, yatırım gibi bir dizi değişken ölçütler kullanılmaktadır.

Bu dönemde iki temel yaklaşımdan söz edilebilir:

- ⊗ Modernist yaklaşımın temelini oluşturan **İşlevselcilik** ve **Gelişme Kuramı** ile
- ⊗ Karşısında yer alarak Marx'ın kuramını izleyen Bağımlılık Okulu ve bu kuramların çeşitli eleştirileri.

İşlevselcilik ve Gelişme Okulu

Modern kalkınma kuramcıları uzun erimli ekonomik gelişmeyi düz evrimsel bir çizgi olarak tasarlamışlardır. Bu gelişme eğrisi bir ifadesini de düşük düzeyde gelir tuzağının oluşturduğu çoklu sabit dengelerle karakterize edilmekteydi. (**Leibenstein, Rosenstein-Rodan ve Nurkse**).

Geleneksel İktisadi Kalkınma kuramlarını izleyen **Modernleşmeci ve İşlevselci** kuramların en önemli vurgusu, **kalkınmanın planlı ve ulusal bir ölçekte yapılması gereğidir**.

Modernleşme kuramı, endüstri toplumu kuramı ile yakından ilişkilidir. Sanayileşmenin temelde özgürlük sağlayan, ilerlemeci bir güç olduğunu ve dolayısıyla Batı toplumlarının az gelişmiş toplumlar için izlenecek bir model olduğunu kabul eder. Bu açıklamadan iki sonuca ulaşmaktayız:

- ✱ Üçüncü dünya ülkeleri endüstri dönüşümünün sarsıcı etkilerini beklemektedirler ve sadece az gelişmiş değil, gelişmemiş toplumlardır.
- ✱ Bu toplumlar, endüstri toplumunun geçtiği yollardan ilerleyerek onların başarılarını kazanmak zorundadırlar (Giddens, 2000:137A).
- ✱ Bu yaklaşımlar, kalkınmanın temel karakteristikleri olarak kalkınmanın “**sosyal farklılaşmayı artırıcı**”, “**bağımlılıktan kurtarıcı, özgürleştirici**” “**değerlerin yasalaşmasını sağlayıcı**” yanlarına dikkat çekmektedir. Başlangıcını ve mihenk noktasını daha önceleri ilerlemiş ülkelerin tarihsel gelişimlerine odaklanan bu yaklaşımlar, Avrupa deneyimini mümkün tek kalkınma ölçütü olarak ele almakla eleştirilirler.

Modernleşmeyi **Anthony D.Smith**, üç başlık altında ele alır:

1. “Bir toplumsal değişme süreci veya kuramsal yer ve zaman boyutunda evrensel olan veya bu tür süreçler toplamı” olarak modernleşme;
2. Genellikle Rönesans ve Reform’a kadar geri götürülen, “laikleşme ve kapitalizmin doğuşu ile ayırt edilen” tarihsel bir deneyim olarak modernleşme;
3. “Gelişmekte olan ülkelerin liderleri veya elitlerince izlenen bir seri politikalar”ı niteleyen bir kavram olarak modernleşme (Atakul, 2010).

Rustow ve **Ward**’a göre modernleşme kavramı: “Batı Avrupa’da Orta Çağ’ın sonunda başlayan ve günümüzde en uzak ülkeleri bile içine alan devasa dönüşüm” e atıfta bulunmaktadır.

Wilbert E. Moore, modernleşmeyi “geleneksel ya da geri kalmış ülkelerin, ileri teknoloji düzeyine erişmiş ulusal birimlerin ekonomik ve diğer yapısal özelliklerini edinme doğrultusunda geçirdikleri çağdaş dönüşümler” olarak tanımlamaktadır.

Dünya Bankası’nın 2010 yılı itibarıyla dünya ülkelerinin gelir düzeyini temel alarak yaptığı gruplandırma şöyledir:

- ✱ **Düşük Gelirli Ülkeler:** Kişi başına **745 dolar** ve daha az GSMH’ye sahip 63 ülke.
- ✱ **Orta Gelirli Ülkeler:** Kişi başına **746 dolar ile 9205 dolar** arasında GSMH’ye sahip 92 ülke.
 - Bu grup KBDG **746-2975** dolar olan 54 **düşük orta gelirli**
 - KBDG **2975-9205** dolar olan 38 **yüksek orta gelirli** ülkelerden oluşmaktadır.
- ✱ **Yüksek Gelirli Ülkeler:** Kişi başına **9205 dolardan daha fazla** GSMH’ye sahip olan 52 ülke.
 - Bu ülkelere sanayileşmiş ülkeler de denilmektedir. 23’ü OECD ülkelerinden oluşmaktadır.
 - **Türkiye** bu sınıflandırmada orta gelirli ülkeler içinde, **düşük orta gelirli ülkeler** sınıfına girmektedir.

Modernleşme kuramı, geleneksel, az gelişmiş, doğu toplumları ile ileri (gelişmiş, merkez kapitalist) batı toplumları arasında kesin bir ayırım yapar:

Stuart Hall’un deyişiyle **the west and the rest** (batı ve gerisi).

Modernleşme kuramları en çok eleştiriyi bu orientalist görüşleri nedeniyle almışlardır.

Modernleşmeciler:

1. Tüm toplumların tek, benzer hatta bir örnek bir gelişme çizgisiyle gelişebileceklerine (sanayileşmiş Batı ülkelerinin yolu) duydukları kesin inanç,
2. Üstelik bu gelişmenin mümkün ve muhtemel tek gelişme yolu olduğunu kesinlikle onaylamaları,

3. Batı'da gelişme sürecinde ortaya çıkmamış olan çeşitli sosyal ev ekonomik dinamiklerin hastalık veya hiç değilse yok edilecek birer çıktı (output) olarak ele alınması,
4. Bu gelişmenin sadece sayılabilir verimlilik ölçütlerinden oluşmasını onaylamaları, sayılamayan ya da Batı ölçütlerine uymayan ölçütleri kabul etmemeleri,
5. Kalkınma ve gelişmeyi böylece evrimsel ve tek yönlü bir çizgi olarak sabitlemeleri,
6. Gelişmeyi ve beşeriyeti, idare edilebilir bir nüfusa ve sayılara indirgemeleri,
7. Gelişmenin ölçümünü, süreklilikten ziyade gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden dönemsel olarak alınan fotoğraflar arasındaki farkların karşılaştırılmasına sabitlemeleri ile eleştirilirler.

MARX'IN İZİNDE YENİ GELİŞME KURAMLARI:

ECLA OKULU, BAĞIMLILIK OKULU VE ELEŞTİRİLER

1950 ile 1990'lar arasında hüküm sürmüş olan kuramlardır.

Modernleşme Okulu'nun çevre yapılarının gelişmesine ilişkin ana tez ve kuramları 1960'ların ikinci yarısından başlayarak ciddi ve yoğun eleştirilere hedef oldu.

- ➔ Bu çerçevede ilk yapıt, kuşkusuz, **P. Baran**'ın "**Büyümenin Politik İktisadı**" dır.
- ➔ 1950 sonlarında yayımlanan bu yapıt, 1960'larda yoğunlaşan eleştirilerin öncüsü niteliğindedir.
- ➔ Baran bu yapıtta, hiçbir çevre yapısının kapitalist yolla gelişmesinin ve ekonomik bağımsızlığını korumasının olanaklı olmadığını belirterek çevrede kapitalist üretim tarzının ilerici rolünü yadsıyordu.

Bağımlılık Okulu'nun temel kavramlarını oluşturanlar ve kuramsal çerçevesini çizenler Latin Amerikalı araştırmacılarıdır.

- ✳ Modernleşme Okuluna ilk kapsamlı ve köktenci karşı çıkışın, sömürgeciliğin uzun yıllar önce tasfiye edildiği ve kapitalist yolla kalkınma çabalarının da o denli uzun bir geçmişe sahip olduğu bir anakarada filizlenmesi anlamlıdır.
- ✳ **1929 krizini** takiben Latin Amerika ülkelerinde yaşanan ekonomik darboğazların etkisi ve bunların karşılığında gelişen sosyal deneyimler ışığında **ECLA komisyonu** oluşmuştur.

ECLA Okulu Latin Amerika'nın azgelişmişliğin nedenlerini dünya ticaret sistemindeki eşitsiz ve hakça olmayan değişimde bulmuştur.

- ☉ Buna göre, Batı'nın gelişmiş "merkez" ülkeleri "çevre'nin az gelişmiş ülkelerinde üretilen ham ve yarı mamul maddelerini değerlerinin altında fiyatlarla alırken, bu ülkelere dış satımını yaptıkları makine ve donatım için onlardan yüksek fiyatlar istiyorlardı.
- ☉ **ECLA'ya** göre merkez ile çevre arasındaki bu "yapısal" eşitsiz değişim ilişkilerinin temel nedeni, Ortodoks kuramın geçersiz varsayımları yanı sıra, sanayileşmiş ekonomilerin ulaştığı tekelleri yapı, yani çok uluslu şirketlerdi.
- ☉ A.G. Frank'ın Modernleşme Okuluna şiddetle karşı çıkan çalışmalarında, özellikle bu konunun sürekli vurgulandığını ve yoğun biçimde eleştirildiğini görüyoruz.

Bağımlılık Okulu, özellikle de **Andre Gunder Frank** ve izleyicileri, kapitalizmi, çevre formasyonların geri kalmışlığının, "**çarpık**" ve "**deforme olmuş**" ekonomik gelişmelerinin ana nedeni olarak görmüşlerdir.

Aynı paradigmadan yola çıkan **Wallerstein** 'in **Dünya Sistemi kuramı** şöyle özetlenebilir:

- ▽ Üretim ve dolaşım tek bir organik bütünün farklı kategorilerini oluşturmaktadır ve üretimi belirleyeni dünya pazarındaki dolaşımdır.
- ▽ Çözümlemenin temel birimi dünya sistemidir. Bu sistem, merkez, yan-çevre ve çevre diye adlandırılan alt sistemlerin oluşturduğu birleşik bir kapitalist dünya ekonomisidir. Dünya sistemi gerçekte değişim ilişkilerinin belirleyici rol üstlendikleri bir dünya pazarıdır.
- ▽ Alt sistemlerde ortaya çıkan çelişkilerin kaynağı, sistemin bütününde var olan uzlaşmaz yapıda aranmalıdır. Bu nedenle ana belirleyiciler, alt sistemlere dışsal olan güçlerdir.

▽ Alt sistemler değişim ilişkileri ile birbirlerine bağlanırlar. Kapitalizm kâr amacı ile pazara yönelik üretim yapılan bir sistemdir. Böylelikle dünya sistemi temelde sermayenin dolaşımı ile tanımlanmaktadır.

Bağımlılık Okulu'na Yöneltilen Eleştiriler

Emperyalist aşamada çevre formasyonların bağımsız ekonomik gelişmeleri veya bağımsız sanayileşmelerinin olanaksızlığını savunan bu görüşe **ampirik düzeyde** ciddi eleştiriler yöneltildi.

“Bağımlılık” ve “gelişme” olgularının birbirlerini dışlamadığını savunanların başında Brezilyalı araştırmacı **H.Cardoso** gelir

■ Lenin'in emperyalizmi nitelemesi ile kapitalizmin günümüzde ulaştığı aşamayı karşılaştırdıktan sonra, yüzyılımızın ikinci yarısından başlayarak dünyanın ekonomik ve politik yapısında ortaya çıkan önemli değişikliklerin, emperyalist ülkelerle bağımlı ülkeler arasındaki ilişkileri derinden etkilediğini, sermaye birikiminin ve yayılmacılığın günümüzde aldığı biçimlerin klasik emperyalizm kuramı ile açıklanmasının güçleştiğini ileri sürmektedir

Önemli: Cardoso, dünyanın ekonomik ve politik yapısında ortaya çıkan önemli değişikliklerin, emperyalist ülkelerle bağımlı ülkeler arasındaki ilişkileri derinden etkilediğini, sermaye birikiminin ve yayılmacılığın günümüzde aldığı biçimlerin klasik emperyalizm kuramı ile açıklanmasının güçleştiğini ileri sürmektedir.

Bağımlılık Okulu'nun bu konudaki katı şemalarını eleştiren **Cardoso** son olarak şu saptamalarda bulunuyor:

(a) Artık tek bir emperyalist merkez yoktur, çıkarları çelişik çok merkezli bir yapı gerçeğe daha uygun düşmektedir;

(b) **Frank**'ın “azgelişmişliğin gelişmesi” tezi, çevre formasyonlarda yapısal bir dinamizmin yokluğunu savunarak önemli bir yanlış yapmaktadır.

Warren'e göre, günümüzde Üçüncü Dünya ülkelerinde kapitalist toplumsal ilişkilerle üretici güçlerin gelişme düzeylerinde belirgin bir atılım yaşanmaktadır.

Evans çevre yapılarda yaşanan bu gelişme evresine “**emperyalizmin ikinci aşaması**” ya da “**düşük sanayileşme**” demektedir.

Evans'a göre, Wallerstein'in “**yarı-çevre**” diye adlandırdığı belirli iç pazar büyüklüğüne ulaşmış, gelişmeyi sürdürebilecek kaynaklara sahip olan, fiziksel ve sosyal altyapısını büyük ölçüde tamamlamış çevre ülke devletleri, sanayici ve seçkinleri ile çok uluslu şirketler ortak çıkarlarına uygun düşmektedir.

Bradshaw, 1960-1977 yılları arasında 15 Afrika ülkesine ilişkin ampirik verileri temel aldığı çalışmada Evans'ın tezinin salt “yan-çevre” ülkeler için geçerli olmayıp tüm çevre ülkeleri kapsayacak biçimde genişletilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Bağımlılık Okulu'na yöneltilen bu eleştirileri temel olarak 3 noktada toplamak mümkündür:

⇒ Bağımlılık Okulu, evrimci olmakla suçladığı **Modernleşme Okulu** ile birlikte yine aynı nedenle eleştirilmektedir.

⇒ Modernleşmeciler, “**geleneksel-modern**” ayrımını veri alarak yola çıkmışlardır.

⇒ Bağımlılık Okulu da her iki yaklaşım da benzer biçimde çevre yapılardaki 16. yüzyıldan bu yana kapitalist üretim tarzının başat olduğu saptamasını yaptıktan sonra, bu yapılardaki üretim ilişkilerinin son 40 yıllık sürede nasıl bir evrim gösterdiğine ilişkin hiçbir açıklama getirmemişlerdir.

Ayrıca Modernleşme Kuramlarını, salt **içsel faktörleri** ele almakla eleştiren Bağımlılık Okulu, bu durağanlık sürecinde salt **dışsal faktörleri** dikkate alarak; çevre ülkelerde yaşanmakta olan ve merkezin etkilerinden yarı bağımsız gerçekleştirilebilen gelişmeleri de görmezden gelmiştir.

MODERNİTE VE POST MODERNİTE: KALKINMANIN EKONOMİYE TERKİ VE GELİŞMENİN SİYASETLE ÖZDEŞLEŞMESİ

Escobar: “Kalkınma söylemi, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde Asya, Afrika ve Latin Amerika’nın çoğundaki temsil ve kimlik politikalarının merkezi ve her yerde bulunan işleticisi olmuştur.

1980 sonrasında ortaya çıkan **neoliberal** dönüşüm sonrası ‘yoksul olanın, yoksulluğundan kendisinin sorumlu olduğuna ve ‘bütünün uyumunu bozmak pahasına yoksulun desteklenmesinin optimum dengeleri bozacağı’na işaret eden; yeni sağ (neo-liberal) anlayış temelli ancak saf liberal de olamayacak kadar tutucu bir ahlak (moral) anlayışı uygulamaya koyan politikalar yürürlüğe konulmaya başlanmıştır.

Bu tartışmalara en önemli eleştiriyi getirenlerden birisi **Galbraith**’dir.

Galbraight, yeni analiz ölçekleri içinde özellikle mülkiyet ve eğitim ölçütlerini ihmal edilmekte olduğuna dikkati çekiyor ve bu iki ölçütün mutlaka dikkate alınmasını öneriyordu.

Ona göre yoksulluğun üç farklı kategorisi vardır:

- ➔ Sahra-altı çalışmaları yoksulluğu açıklamada en önemli göstergelerden birisi olması gereken eğitimin yoksunluğu ve kültürel zemini açıkça gözardı etmektedir. 31 Afrika ülkesinin 29’u bu nedenle Afrika’dandır,
- ➔ Latin Amerika modellemeleri açıkça görüleceği gibi sadece Latin Amerika’ya ait tezlerdir: Tarım kökenli elitlerin herhangi bir ekonomik aktiviteye bağlanmayı gerekli görmeksizin geliştirebildikleri sermaye birikimi Latin Amerika’ya özgüdür. Ancak öte yandan, bu süreç tarım mülküne sahip olmayan toplumsal grupları durağan ve yoksulluğa mahkûm hâle getirir. Galbraight, burada tarımsal mülkün ne kadar önemli olduğuna dikkati çekerek ‘yasal olarak kayıtlı olmasa dahi, bu mülkün önemli bir birikim yarattığına’ işaret eder.
- ➔ Güney Asya’nın çok övülen modelleri ise yoksulluğu artırmada yüksek doğurganlık ve doğum oranlarının, gelirin eşitsiz dağılımı ve birikimden yeterli pay almayı nasıl beslediğini görmezden gelen modellemelerdir.

Nitekim **Galbraight**’ın bu eleştirilerini izleyerek, 2006’da Asya’daki yoksulluğun **4** temel faktörle yükseldiği belirtilmiştir:

- ✚ Yönetimin demokratik olmayan yapısı
- ✚ Eğitime erişimde eşitsizlikler
- ✚ Mülkiyetin bölüşümündeki eşitsiz dağılım
- ✚ Kuşku ve geçici önlemler olarak ortaya çıkan ekonomik hizmetler.

1980’lere gelindiğinde Dünya Bankası ve onun öncülüğünde bir dizi ülkede gerçekleştirilen denetimlerle **Yeni Yapısal Uyum Politikalarının** temel kavramları egemen olmaya başladı.

- ❖ Buna göre artık merkez politikalarla sürdürülebilir kalkınma kavramı terk ediliyor, yerine STK destekli çeşitli liberal gelişme programları aracılığıyla dünya ekonomisine eklenme politikalarına geçiliyordu. Bu politikalar temelde **‘yoksul olanın, yoksulluğundan kendisinin sorumlu olduğu’na ve ‘bütünün uyumunu bozmak pahasına yoksulun desteklenmesinin optimum dengeleri bozacağı’na işaret eden; yeni sağ (neo-liberal) anlayış temelli ancak saf liberal de olamayacak kadar tutucu bir ahlak (moral) anlayışı uygulamaya koyan politikalar**dı.

DÜNYA BANKASI’NIN YENİ KALKINMA GÜNDEMİ:

NEO LİBERAL AÇIKLAMALARLA YOKSULLUK VE YOKSUNLUK ANALİZLERİ

1980’lerin sonunda Latin Amerika, Asya, Afrika gibi Yapısal Uyum Programlarının uygulandığı ülkelerde, gözle görülür bir yoksullaşma ve hızlı ekonomik nedenli dış göçlerin, refah devleti

anlayışını bir zamanlar yeterince uygulayabilmiş ülkelerde dahi sorun yarattığı da dikkate alınarak, uygulamalar eleştirilmeye başlandı

1980 döneminin Yapısal Uyum Politikaları, kalkınmakta olan ülkelerin ekonomilerinin ucuz iş gücü, geleneksel kirlenici teknolojinin aktarımı vb. yollarla da küresel ekonomiye eklenebilmelerini sağlıyordu.

1980'lerin politikaları, esas olarak iki yeni kategorinin ölçüm kapsamına girebilmesini de sağladılar:

■ **Yeni yoksulluk** ve **yoksunluk** kavramları.

Geleneksel yoksulluk olarak tanımlanan daha çok ikincil iş gücü ordusu içinde yüzer-gezer olarak çalışan ve ölçümlerini ekonomi göstergeleri ile yapabildiğimiz eski yoksulluk tiplerinin yanında, yeni ekonomik ve sosyal yapılanma ile birlikte yeni bir yoksul tipi de karşımıza çıkıyordu.

Bunlar modern ekonomi tarafından dışlanan ve yoksullaşan (**emekliler, dullar, hizmetler sektörünün teknoloji bilgisi dışında kaldığı için atılmış mavi ve beyaz yakalılar** vb.) gruplardır.

Tam bu dönemlerde, çeşitli tüketim kalıplarına ve yaşam kalitesi sunan hizmetlere ulaşma yetersizliğini adlandıran bir başka yoksulluk sınıflaması da betimlenmeye başladı:

➤ **Mutlak Yoksulluk** ve **Görelî Yoksulluk** kavramları

Mutlak yoksulluk: BM normları ile günde 1\$ altında kazanan kişilerin yoksulluk durumları için ölçüt olarak kabul edilirken;

Görelî yoksulluk: Tüketim olanaklarından yoksunluk (**deprivity**), kentsel mal ve hizmetlerden yoksunluk olarak tanımlandı.

1990'lara gelindiğinde ise DB, protestoları iyice yükselen bu yoksulluk için yeni bir kavram dizisi ve yeni politikalar üretti:

❏ **Yoksullukla Mücadele ve İyi Yönetişim (poverty declining/good governance).**

❏ Bu yeni politikaların temelinde yeni sağın vazgeçilmezi olarak girişimciler yer almaktaydı ve bu lider ruhlu olanların desteklenmesi için de ulusal sivil örgütlerden ziyade uluslararası sivil örgütlerin güvendikleri bazı yerel sivil örgütlerle yürütülecek destek programları çizilmişti.

Örneğin, 2000-2015 arasında etkin olan "**İyi yönetim**" (**good governance**) politikalarının Türkiye ve özellikle de GAP kapsamına giren illerdeki uygulamaları, yoksulluk azaltıcı programlar ile girişimci destekleme programları olarak görülmektedir.

Aşağıdaki şema, DB'nin "**Kaynaklara Erişme Güçlüğü**" olarak tanımladığı yoksunluk tarflerini içeriyor.

- ➡ Dikkat edilirse, birincil nedenler arasında gösterilen hemen her etkide "**bilinç yokluğu**" ana neden olarak devreye girmektedir.
- ➡ Böylece, neoliberallere yönelik eleştirilerin de büyük oranda gerçekleştiğini görüyoruz.

ÖNEMLİ: Bilinç yokluğu, kaynaklara erişme güçlüğü konusunda anahtar role sahip bir kavramdır.

1) Salgın hastalık	⇔ Klinik hizmetler yokluğu ⇔ İlaç yokluğu ⇔ Kötü beslenme ⇔ Temiz su yokluğu ⇔ Sanitasyon yokluğu	☹ Bilgi yokluğu ☹ Farkında olmama-bilinç eksikliği ☹ Kapital yokluğu ☹ Önceliklerde yanlış seçim ☹ Bağımlı düşünme biçimi
2) Kötü Beslenme	☹ Yiyecek yokluğu ☹ Yanlış beslenme ☹ Düşük gelir ☹ Araçlardan yoksunluk ☹ Topraksızlık	☹ Bilgi yokluğu ☹ Farkında olmama-Bilinç eksikliği ☹ Beceri yokluğu Kapital yokluğu ☹ Kuraklık
3) Temiz su kaynağı ve sanitasyondan yoksunluk	★ Yoksama ★ Araç yokluğu ★ Önceliklerin yanlış seçilmesi	➔ Bilgi eksikliği ➔ Beceri eksikliği ➔ Bilinç eksikliği ➔ Kapital eksikliği ➔ Bağımlı düşünme ➔ Kooperasyon eksikliği
4) Fazla Nüfus	▽ Aile planlamasının yokluğu ▽ Çocuğa evde yer vermeme ▽ Eğitimsizlik Düşük gelir	☹ Çocuk ölümlülüğü ☹ Topraksızlık ☹ Bilinçsizlik Bilgi Yoksunluğu
5) Okur- yazar oranlarındaki düşüklük/ Ümmiyet	❖ Okul Yokluğu ❖ Öğretmen Yokluğu ❖ Cinsiyet Ayrımcılığı ❖ Okul ücretini ödeme şansının	☹ Kapital Yokluğu ☹ Bilinç Yokluğu ☹ Kooperasyon ☹ Yokluğu Düşük Gelir
6) Kötü Konut Koşulları	• Matriyal Yokluğu • Topraksızlık • Kötü/zayıf Yönetim • Önceliklerin yanlış seçilmesi • Düşük Gelir	○ Kapital Yokluğu ○ Beceri Yokluğu ○ Bilinçsizlik ○ Kooperasyon Yokluğu
7) Gelir Düşüklüğü	✓ İstihdam eksikliği ✓ Topraksızlık ✓ Zayıf Yönetim ✓ Düşük Üretim ✓ Düşük Verimlilik ✓ Pazarın Yokluğu	➤ Beceri Yokluğu ➤ Kapital Yokluğu ➤ Kooperasyon Yokluğu ➤ Bilinç Yokluğu ➤ İnsiyatif Yokluğu
8) Düşük Tarımsal Verimlilik	☉ Basit Araçlar ☉ Emek Yoğun ☉ Verimlilik Yokluğu ☉ Su yokluğu ☉ Fakir topraklar	☹ Beceri Yokluğu ☹ Bilinç Yokluğu ☹ Kapital Yokluğu ☹ Kooperasyon Yokluğu ☹ Pazarın Yokluğu

Öte yandan **BM programları** hızlı kitleselleşen ve son liberal uygulamalarla sınırları belirsizleşen yeni yoksulluk durumları için yeni kavramlar üretmeye çalışmaktadır.

Bu programların temel hedefleri:

“Mevcut Eşitsizliklerin Geriletilmesi”

“Yeni Eşitsizliklerin Engellenmesi”

“Yeni Eşitsizlikler Yaratmama”

BM normlarının öncelikli grupları, küreselleşmeden en fazla zarar görenler ve en alta düşürülenler;

- İşsizler
- Kadınlar
- Çocuklar,
- Topraksızlar

Bu programlarda, öncelikli kavramlar:

- Üretimi artırmak
- Toplumsal cinsiyet ve yaşam kalitesi standartları üzerinden ölçümler
- Toplumun en zayıf halkalarının iyileştirilmesine yönelik programlar
- Tam istihdam

İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ (İGE-HDI) VE TOPLUMSAL CİNSİYET ÖLÇÜMLERİ (GDI VE GII)

İNSANİ GELİŞME Endeksi (İGE):

- ☞ Bir ülkenin ortalama kazanımlarını insani gelişmenin üç temel alanında ölçen özet bir karma endekstir:
 - **Sağlık, bilgi ve gelir.**
- ☞ İlk kez müteveffa Pakistanlı ekonomist **Mahbub ul Haq** tarafından, Nobel ödüllü **Amartya Sen** ve 1990 yılındaki ilk İnsani Gelişme Raporunu'nun önde gelen diğer düşünce adamları ile iş birliği içerisinde geliştirilmiştir.
- ☞ Ulusal kalkınmayı ölçmek amacıyla kullanılan gelir düzeyi ve ekonomik büyüme hızı gibi alışlageldik ölçümlere alternatif olarak ortaya konmuştur.

HDI (1GE) içinde 2010 yılına kadar **Toplumsal Cinsiyet İlişkili İndeks ölçütü (GDI)** dahil edilmiş; 2010 yılından itibaren, **Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği (GII)** ölçütleri de İGE ölçütleri'ne ek olarak dikkate alınmaya başlamıştır.

Endeks değeri hesaplanırken başlıca üç ölçüt esas alınmaktadır:

1. İş gücü piyasası (İşgücüne katılma oranı)
2. Yetkilendirme
 - a. Eğitime erişim
 - b. Parlamentoda temsil
3. Üretken sağlığı
 - a. Ergen doğurganlığı
 - b. Anne ölümü

DB ile BM özellikle de UNDP'nin yürüttüğü programlarda gözlenen bir diğer farklılık ise birörneklik ve farklılık teşvikleriyle ilgili yönlendirmelerindedir.

Bir örnekleşme- farklılaşma tartışmalarında;

- ⇒ Dünya Bankası'nın tutumu, "**Bir örnekleşmeyi teşvik**",
- ⇒ BM'in ise "**Farklılaşmayı teşvik**" çerçevesindedir.

Bu farklılıklar :

- ☛ DB için gelir, gelenekler ve dinsel farklılıklar olarak algılanırken,
- ☛ BM için doğuştan kazanılmış ve sonradan oluşmuş eşitsizlikler temelinde algılanmaktadır.

YAPISAL UYUM POLİTİKALARINDAN KÜRESELLEŞME SORUNSALINA

1990'lı yıllar küreselleşme söyleminin alıp yürüdüğü yıllar oldu.

Dünyanın ekonomi politliğini küresel sistem olarak adlandırma, 2008 krizine kadar gelişme ve kalkınma söylemlerinin baştacı olan ortak kavram olarak kaldı.

1980'lerin popüler söylemi "**post modernite**" idi,
1990'lar "**küreselleşme**" nin altın yılları oldu.

Küreselleşmeye ilişkin söylemler, **Williams**'in ve **Bell**'in "Ulus-devletlerin artık büyük problemler için çok küçük, küçük problemler için ise çok büyük kaldıkları" tartışmalarından önce de vardı ve aslında son derece 'liberal arkaik' kökenlilerdir.

ÖNEMLİ: Merkez ve çevre ülke ilişkisi, ekonomik değişkenler ve gelir dağılımı üzerinde önemli etkilere sahiptir.

Castells, 1989-91 arasındaki doğrudan yatırımların nasıl üç ülke arasında (ABD-Japonya ve AB) geliştiğini ve buralardan Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerine akışın hangi aracılıklarla geçişin sağlandığına dikkati çeker.

☐ "Geleceğin bu 3 bölgenin aralarındaki rekabetle şekilleneceğini, Amerikan hegemonisinin güçleneceğini, bunu önce Japonya'nın sonra da AB'nin izleyeceğini söyleyebiliriz"

Castells de yeni düzenin bir **kârlılık düzeni** olduğunda ısrar eder.

"...Böylece, **firmayı yönlendiren verimlilik değil kârlılıktır**, verimlilik ve teknoloji önemli şeyler olabilir ama kesinlikle biricik unsur değildir. Ayrıca değerler ve çıkarlar düzeneğinin biçimlendirdiği **politik kurumlar, kendi kurgulu ekonomilerinde rekabetin maksimi- zasyonu için çabalayacaklardır.**

Kârlılık ve rekabet gücü teknolojik yaratıcılık ve verimlilik artışının gerçek belirleyicileridir"

Global sistem teorileri, devlet araçları ve aktörleri ile pek ilişkisi olması gerekmeyen, devletlerarası bağlantıların pratikleri olan uluslararası uygulamalar üzerinde durur. Analitik olarak üç ana nokta üzerinde durdukları söylenebilir:

- ✚ Ekonomik
- ✚ Politik
- ✚ Kültür/ideolojik.

Bu üçünün bileşimi **Sklair** tarafından **global sistem** olarak adlandırılıyor.

Sklair global sistemin global kapitalizmden ayrı düşünülmesi gerektiğini vurgulayarak;

1)Ekonominin uluslararası uygulamalarının kurumsal bir karakteristiği olarak"**uluslararası korporasyonlar**"ı,

2) politik alanda "**uluslararası kapitalist sınıfı**"

3) Kültür/ideoloji alanında da "**tüketim kültür/ideolojisi**"ni global sistemin üç oluşturucusu olarak göstermektedir

Hirst ve **Thompson**'un küreselleşme konusuna temel eleştiri noktaları;

- ☉ "Küresel düzlemde rekabetçi güçlerin bugünün küresel ilişkilerinde yeni bir gelişme sunduğuna ve durdurulamaz olduklarına ilişkin" iddiayı destekleyecek yeterli bulgunun olmamasıdır
- ☉ 1914'ten bu yana artan dünya ekonomisine yatırım ve ticaretteki artış ve kökenler açısından bakıldığında, bu iddianın ampirik olarak kanıtlanamayacağını ileri sürmektedirler.

Ruigrok ve van **Tulder** de benzer bir iddia ortaya atmakta ve dünyadaki 100 büyük firmayı inceleyerek;

➤ "**Global**", "**kökü belli olmayan**" ya da "**sınırsız**" olarak adlandırılan yapının pek de gerçek olmadığını ortaya koymaktadırlar.

DÜNYA BANKASI'NINKALKINMA/GELİŞME SÖYLEMLERİ:

1950'DE “BÜYÜKATILIM”

1960'DA BATILILAŞMA

1970'DE İNSAN SERMAYESİ (BÜYÜMEYLE BİRLİKTE YENİDEN BÖLÜŞÜM

1980'DE YAPISAL UYUM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME

1990'LARDA “SİVİL ÖRGÜTLENME”

1990'LARIN SONU ve 2000'LER BOYUNCA: “GİRİŞİMCİ BİREY”

- ★ Girişimcilik, “Girişimci birey” kavramı, 2008'e kadar dünya ekonomi politığının yeni lokomotif kavramı oldu

AOFDersleri.com